KULTURMILJÖANALYS

KV ORGELPIPAN 7, NORRMALM

Stockholms kommun

Uppland, Stockholms län

2019-10-07

AIX ARKITEKTER AB HUDIKSVALLSGATAN 8 113 30 STOCKHOLM
TEL +46 8 690 29 00 INFO@AIX.SE WWW.AIX.SE ORG.NR 556319-2086

Inkom till Stockholms stadsbyggnadskontor - 2020-03-10, Dnr 2017-02605

Benämning	Kulturmiljöanalys
Kommun	Stockholms kommun
Fastighet	Kv. Orgelpipan 7
Adress	Klarabergsgatan 56-64, Mäster Samuelsgatan 65-71, Vasagatan 24-26
Er referens	Karl Palm, Hufvudstaden
Datum	2019-10-07

KULTURMILJÖANALYS - KV ORGELPIPAN 7, STOCKHOLM

Föreliggande kulturmiljöanalys har tagits fram av AIX Arkitekter AB på uppdrag av Hufvudstaden AB. Arbetet är utfört av Ada Fleischer och Johan Rittsél, byggnadsantikvarier vid AIX under september-oktober 2019.

Kulturmiljöanalysen är framtagen som en del i en pågående detaljplaneprocess. Detaljplanearbetet utreder möjligheten att inom fastigheten Orgelpipan 7 utföra en på- och ombyggnad. Fastigheten ligger inom riksintresset för kulturmiljövården Stockholms innerstad med Djurgården [AB 115] och är gulklassad av Stockholms stad.

Eventuell bebyggelse kan inverka på riksintressets värden och den omgivande stadsbilden samt för kulturhistoriska värden ur ett lokalt perspektiv. Kulturmiljöanalysen blir därför ett nödvändigt kunskapsunderlag för att i ett senare skede kunna beskriva planförslagets konsekvenser för platsens kulturhistoriska värden.

En kulturmiljöanalys är en förutsättningslös analys av ett område eller en fastighet utifrån dess kulturhistoriska karaktär och värdebärande delar. Utredningen tar inte hänsyn till någon föreslagen ändring. Kulturmiljöanalysens utredningsområde utgår från kvarteret Orgelpipan 7.

Fotografier där ej annat anges är tagna av AIX Arkitekter AB.

Stockholm datum som ovan

Ada Fleischer
Byggnadsantikvarie
Tel. nr. 08 690 29 82

Johan Rittsél
Byggnadsantikvarie, Cert. sakkunnig kulturvärden - K
Tel. nr. 08 690 29 97

Inkom till Stockholms stadsbyggnadskontor - 2020-03-10, Dnr 2017-02605

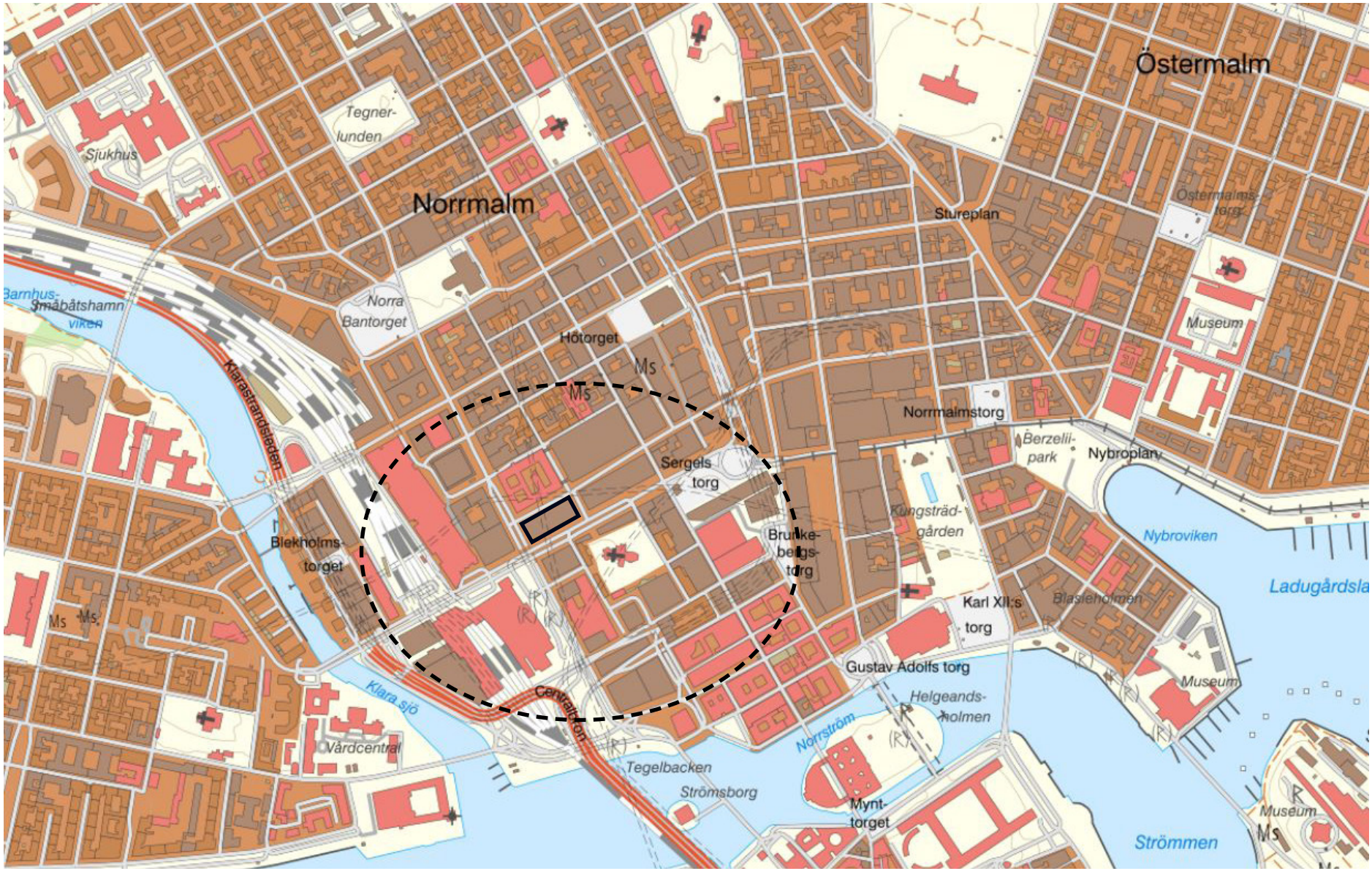

Utsnitt ur lantmäteriets topografiska karta. Kv Orgelpipan 7 är markerat med svart ram. Utredningsområdet är markerat med prickad ram.

Inkom till Stockholms stadsbyggnadskontor - 2020-03-10, Dnr 2017-02605

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

1. Inledning....7

- Bakgrund 7
- Syfte 7
- Metod och avgränsning 7

2. Sammanfattning....9

3. Kulturhistoriska lagrum och förutsättningar....10

- Gällande detaljplan 10
- Stockholms stadsmuseums klassificering 10
- Plan- och bygglagen (PBL) 10
- Miljöbalken (MB) 10

4. Historik....14

5. Nulägesbeskrivning och karaktärisering....19

- Orgelpipan 7 20
- Det nära stadsrummet 22
- Stadsbilden (Riksintresset) 39

6. Kulturhistorisk värdering....50

- Orgepipan 7 50
- Det nära stadsrummet 51
- Stadsbilden (Riksintresset) 53

7. Tillvarata och utveckla....55

- Stadsbilden (Riksintresset) 55
- Det nära stadsrummet 55
- Orgelpipan 7 55

Inkom till Stockholms stadsbyggnadskontor - 2020-03-10, Dnr 2017-02605

1. INLEDNING

Bakgrund

Utredningsområdet utgår från fastigheten Orgelpipan 7 som ägs av Hufvudstaden AB. I dagsläget inrymmer fastigheten ett flertal företag som har sina kontor i byggnaden. Lokalerna i byggnadens bottenvåningar hyrs ut till företag som bedriver olika typer av kommersiella verksamheter, framför allt handel och restaurangverksamhet. Våningarna under mark nyttjas som garage och biluthyrning.

Hufvudstaden har inkommit med ansökan om utökning samt om- och påbyggnad inom fastigheten. Planförslaget innebär att en på- och ombyggnad prövas.

Syftet med planen är att möjliggöra för tillkommande kontorsarbetsplatser, centrumanvändning och handel i en mycket central del av Stockholms innerstad. Dessutom syftar planen till att öka vistelsevärden, tillgänglighet och trygghet utmed omgivande gator.

I den pågående detaljplaneprocessen har AIX arkitekter fått i uppdrag att ta fram ett kunskapsunderlag som stöd för beslut, prioriteringar och ställningstaganden inför detaljplanearbetet. Arbetet har utförts på beställning av Hufvudstaden AB.

Syfte

Syftet med utredningen är att redogöra för utredningsområdets historia och definiera dess kulturhistoriska värden utifrån två teman: stadsrum och arkitektur. Vidare är syftet att analysera fastighetens roll och betydelse inom riksintresset och dess betydelse för stadsbilden.

Föreliggande kulturmiljöanalys är tänkt att fungera som stöd vid en senare konsekvensbeskrivning av ett kommande planförslags påverkan på fastighetens och riksintressets kulturhistoriska värden.

Metod och avgränsning

Arbetet har utförts under september-oktober 2019 av Ada Fleischer och Johan Rittsél, byggnadsantikvarier vid AIX Arkitekter AB.

Utredningens avgränsning utgår från fastigheten och dess närmast omgivande gaturum. I övrigt berörs angränsande bebyggelse, stadsrum och landskap i de fall de bedöms vara relevanta. Beskrivningen utgår från ett antal valda vyer som beskriver sammanhanget kring Orgelpipan 7. För att få en heltäckande bild studeras både det nära stadsrummet och Orgelpipans roll i den övergripande stadsbilden. En antikvarisk förundersökning för fastigheten har tidigare upprättats av AIX, delar av den redovisas i denna rapport.

Arbetsmetod för kulturhistorisk värdering

Fastighetens kulturhistoriska värden har definierats utifrån två olika arbetsmodeller. Dels arbetsmodellen för värdering som presenteras i boken Kulturhistorisk värdering av bebyggelse av Axel Unnerbäck (Riksantikvarieämbetet 2002), dels den arbetsmodell för kulturhistorisk värdering som kallas DIVE och som presenteras i Kulturmiljöanalys: en vägledning för användning av DIVE (Riksantikvarieämbetet 2009).

I Unnerbäcks arbetsmodell har begreppet kulturhistoriskt värde delats upp i kategorierna dokumentvärden och upplevelsevärden. Dokumentvärden avser den information en byggnad/miljö kan förmedla från t.ex. samhällshistorisk och arkitekturhistorisk synpunkt. Upplevelsevärden avser miljöskapande, arkitektoniska och estetiska kvaliteter.

DIVE är en metod för att hantera den kulturhistoriska värderingen i ett större perspektiv. Den kan fungera både som ett integrerat planeringsunderlag och ett förutsättningslöst kunskapsunderlag. Analysens namn kommer från de engelska orden Describe (beskriva), Interpret (tolka), Valuate (värdera) och Enable (aktivera/ möjliggöra).

Modellen har i denna utredning anpassats för att tillgodose analysens syfte, nämligen att analysera och definiera fastighetens kulturhistoriska värde i relation till dess omgivande kulturmilljö.

Inkom till Stockholms stadsbyggnadskontor - 2020-03-10, Dnr 2017-02605

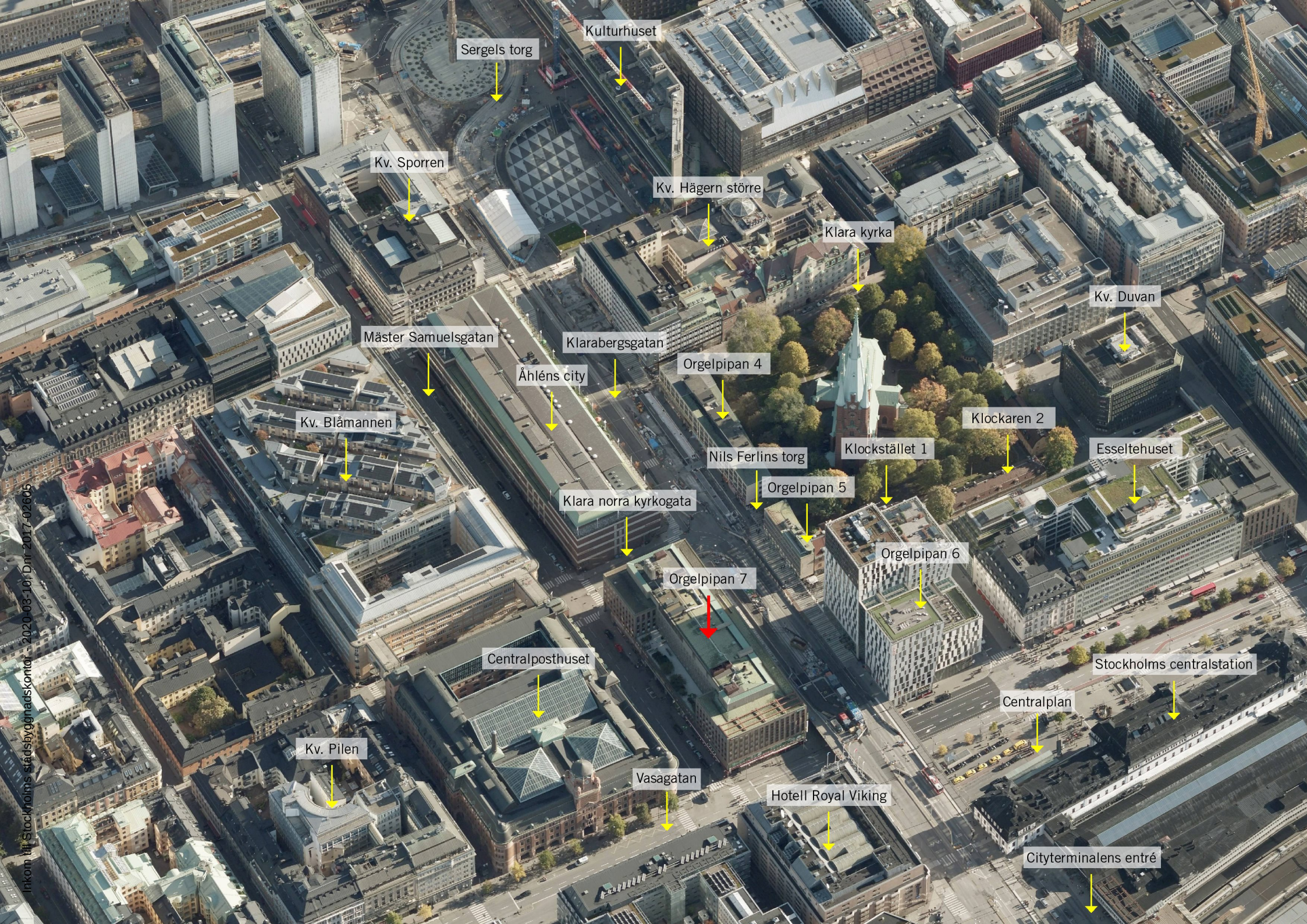

Inkom till Stockholms stadsbyggnadskontor - 2020-03-10, Dnr 2017-02605

2. SAMMANFATTNING

Bakgrund

Orgelpipan 7 ligger i en mycket central del av city i nära anslutning till Klara kyrka. Fastigheten ligger inom riksintresset för kulturmiljövården Stockholms innerstad med Djurgården [AB 115]. Byggnaden har inget kulturhistoriskt skydd i detaljplan och är gulklassad av Stockholms stadsmuseum.

Historik

Orgelpipan 7 stod färdig år 1965 och uppfördes som en del av den omfattande cityomvandlingen som ägde rum på Norrmalm under 1950-70-talen. Byggnaden ritades av Arkitekt Anders Berg, beställare var Bygg-Oleba Olle Engqvist. Byggnaden uppfördes som kontorshus med butiker i bottenvåningen och har samma funktion än idag.

Planstrukturen är sprungen ur 1600-talets stadsplan men präglas även av 1800-talets gatureglering och 1960-talets omfattande modernisering. Bebyggelsen i området är diversifierad sett till ålder och karaktär. Däremot är i stort sett alla byggnader på Klarabergsgatan uppförda under tiden kring 1960.

Kulturhistoriskt värde

Orgelpipan 7 har ett kulturhistoriskt värde, både som enskilt objekt men framför allt som en viktig beståndsdel i en i stort sett intakt helhetsmiljö från tiden kring 1960. Dokument- och upplevelsevärden är i synnerhet knutna till byggnadens exteriör som i stort sett är oförändrad sedan byggnadstiden. Interiören har ett begränsat kulturhistoriskt värde. Byggnaden har en tydlig koppling till arkitekturen på Klarabergsgatan och anslutande gaturum. Orgelpipan 7 och Åhléns city står i nära relation till varandra och samtalar genom ett gemensamt formspråk, takfotshöjd och kulör. Sammanhanget "Det moderna city" i vilket Orgelpipan 7 ingår är särskilt tydligt från Klarabergsgatan, Vasagatans södra del och vid Sergels torg. Från övriga gator är sammanhanget svagare.

Orgelpipan 7 är en representant för Riksintressets uttryck "Det moderna välfärdssamhället och dess stadsbyggande". Sett från långt avstånd har byggnaden en anonym roll i stadsbilden. Byggnaden är betydelsefull på grund av att den utgör en av de kvartersstora volymer som på långt håll bidrar till att skapa ett sammanhållet tema vad gäller färg, formspråk och takfotshöjd på Vasagatan. Den bidrar även att till att knyta ihop det modernistiska uttrycket i området. Byggnaden förhåller sig väl till Riksintressets uttryck "Stadssiluetten med den begränsade hushöjden där i stort sett bara kyrktornen och offentliga byggnader tillåtits höja sig över mängden".

Tillvarata och utveckla

Stadsbilden (Riksintresset)

- Till- och påbyggnader ska studeras så att de inte utgör ett allt för dominerande inslag i stadsbilden, inte täpper till djupseendet i siluetten, inte konkurrerar med områdets dominerande accenter eller att utpekade siktlinjer av betydelse för riksintresset bryts.
- Byggnaden bör fortsättningsvis inordna sig i den skala, kulör och takfotshöjd som präglar det modernistiska byggnadsbeståndet på Vasagatan.

Det nära stadsrummet

- Befintlig takfotshöjd bibehålls på nuvarande byggnadsvolym, men indragen påbyggnad bedöms som möjlig.
- Byggnadens nedtonade roll i det nära stadsrummet och dess relation till Åhléns city beaktas vid omgestaltning.
- Nya till- och påbyggnaders inverkan på nuvarande dominerande accenter, siktlinjer och fronter samt på den befintliga planstrukturen, som byggnadens relation till huvudstråk, bakgator och platsbildningar ska noga studeras för att undvika förvanskning av det nära stadsrummet.

Byggnaden i sig

- Fasadernas övre del (över bottenvåningarna) bibehålls så långt som möjligt. I första hand det befintliga fasadmaterialet liksom utskjutande fönsterpartier med bröstningar av rött glas. Om tilläggsisolering krävs bör fasadernas huvudsakliga uttryck bibehålls antingen genom demontering och återmontering av befintlig chamottesten och nya fönsterpartier så lika som de befintliga som möjligt. Alternativt med nytt fasadmaterial med liknande uttryck som chamottestenen. Den repetitiva fönsterplaceringen i vertikala band bör bibehållas. Även det kopparklädda takfotskrönet bör bibehållas i sitt nuvarande utseende och läge.
- Bottenvåningarnas butiksfasader kan ändras i detaljer, indelningen och material men framgent vara butiksentréer, skyltfönster och kontorsentréer samt lastintag.
- Terrass mot Mäster Samuelsgatan bör bibehållas men kan byggas in för att bli ett inomhusrum. Ny fasad framför terrass bör avvika från fasaden i övrigt genom avvikande material eller som en utskjutande volym. Putsade fasader mot terrass kan ändras i sitt uttryck, särskilt om terrassen byggs in.
- Takmaterial på befintligt tak som ej syns från gatunivå kan ändras.
- Påbyggnad som är indragen från takfotskanten bedöms som möjlig. Påbyggnad bör harmoniera med de befintliga fasadernas uttryck men kan ha avvikande material.

Inkom till Stockholms stadsbyggnadskontor - 2020-03-10, Dnr 2017-02605

3. KULTURHISTORISKA LAGRUM OCH FÖRUTSÄTTNINGAR

Gällande detaljplan

Fastigheten Orgelpipan 7 omfattas av detaljplan PI 6162 som vann laga kraft den 22 april 1963. Aktuell byggnad har beteckningen R vilket avser byggnadskvarter för kontors- affärs eller liknande ändamål. Bostäder får inredas endast i den utsträckning som erfordras för egendomens skötsel och bevakning. Byggnad inom fastighet har inget kulturhistoriskt skydd enligt detaljplan.

Stockholms stadsmuseums klassificering

Orgelpipan 7 inventerades av Stockholms stadsmuseum 2007-05-29 och gulklassades enligt stadsmuseums klassificeringskarta. Gult är den tredje nivån som används vid klassificering och innebär att fastigheten har bebyggelse av positiv betydelse för stadsbilden och/eller av visst kulturhistoriskt värde.

Plan- och bygglagen (PBL)

Nedan näms de paragrafer som är kulturhistoriskt relevanta för Orgelpipan 7 vid bygglovshantering:

PBL 2 kap 6 §: *Vid planläggning, i ärenden om bygglov och vid åtgärder avseende byggnader som inte kräver lov enligt denna lag ska bebyggelse och byggnadsverk utformas och placeras på den avsedda marken på ett sätt som är lämpligt med hänsyn till*

1. stads- och landskapsbilden, natur- och kulturvärdena på platsen och intresset av en god helhetsverkan[...]

PBL 8 kap 14 §: *Ett byggnadsverk ska hållas i vårdat skick och underhållas så att dess utformning och de tekniska egenskaper som avses i 4 § i huvudsak bevaras. Underhållet ska anpassas till omgivningens karaktär och byggnadsverkets värde från historisk, kulturhistorisk, miljömässig och konstnärlig synpunkt. Om byggnadsverket är särskilt värdefullt från historisk, kulturhistorisk, miljömässig eller konstnärlig synpunkt, ska det underhållas så att de särskilda värdena bevaras.*

PBL 8 kap § 17: *Ändring av en byggnad ska utföras varsamt så att man tar hänsyn till byggnadens karaktärsdrag och tar tillvara byggnadens tekniska, historiska, kulturhistoriska, miljömässiga och konstnärliga värden.*

Miljöbalken (MB)

Stockholms innerstad med Djurgården (AB115) är av riksintresse för kulturmiljövården vilket regleras inom Miljöbalkens kap. 3. Riksintresset ska skyddas mot påtaglig skada, vilket innebär att områdets kulturhistoriska värden ska bevaras och skyddas från åtgärder som medför påtaglig negativ kulturmiljöpåverkan.
I Riksantikvarieämbetets riksintressebeskrivning Stockholms innerstad med Djurgården [AB 115] 1997-08-18 lyder motiveringen som följer;

Storstadsmiljö, präglad av funktionen som landets politiska och administrativa centrum sedan medeltiden och de mycket speciella topografiska och kommunikationsmässiga förutsättningarna för handel, samfärdsel och försvar. Utvecklingen inom stadsplane- och byggnadskonsten har fått särskilt tydliga uttryck med alla epoker från medeltiden till nutid väl representerade. Residensstad, domkyrko- och universitetsstad samt viktigsjöfarts- och industristad. (Stiftsstad, Skolstad).

Riksantikvarieämbetet har preciserat uttrycken för riksintresset genom en längre beskrivning och uppräkning av olika miljöer och företeelser som tillsammans berättar om viktiga aspekter av stadens historia och skapar grunden för riksintresset. Uttryck för riksintresset som är relevanta för miljön kring Orgelpipan 7 redovisas i kapitel 4: *Kulturhistorisk värdering* under avsnittet *Analys av Riksintresset*.

Sedan 1980-talet har Stockholms stad i samråd med Länsstyrelsen pekat ut värdekärnor inom riksintresset i syfte att underlätta hantering vid planering och bygglovhantering. Värdekärnorna är områden som är särskilt värdefulla för att avläsa och förstå riksintresset. Värdekärnor i närheten av Orgelpipan 7 är:

- 1600-talets stadsplanestruktur
- 1800-talets stadsplanestruktur och esplanaderna
- Hötorgscity
- Sergels torg

I följande avsnitt redovisas de utpekade värdekärnorna. Texten är direkta citat från *Översiktsplan för Stockholm* vilken vann laga kraft den 23 mars 2018.

Värdekärnor inom riksintresset

1600-talets stadsplanestruktur

Den stadsplan med gatusträckningar och kvartersformer som lades ut under 1600-talet har haft stor betydelse för innerstadens utformning fram till i dag och är fortfarande tydligt avläsbar. Det gäller bland annat gator som Drottninggatan, Storgatan och Götgatans norra del, som ännu har kvar dåtidens gatubredder om 18–20 alnar (10–12 meter) och delvis omges av äldre bebyggelse.

Inkom till Stockholms stadsbyggnadskontor - 2020-03-10, Dnr 2017-02605

1800-talets stadsplanestruktur och esplanaderna

Malmarnas stadsplanestruktur med gator, kvartersformer, höjd- och breddproportioner samt grönstråk och parker är ett framstående exempel på 1800-talets stadsplanering. Den avspeglar också byggnadsstadgans och byggnadsordningens regelverk och har tillsammans med dessa gett innerstaden dess karaktäristiska struktur. Stadsplanen vittnar vidare om Stockholms modernisering och internationalisering i slutet av 1800-talet, där det storskaliga och konsekventa genomförandet kan jämföras med storstäder som Wien, Berlin eller Paris. De välbevarade esplanaderna Strandvägen, Valhallavägen, Narvavägen och Karlavägen med Karlaplan ett tydligt resultat av tidens stadsplanering och hur esplanadsystemet förverkligades i stor omfattning. Gatusträckningarna bildar värdefulla, grönskande stadsrum och är med de inramade monumentala bostadspalatsen från 1800-talets sista decennier storstadens främsta paradgator.

Hötorgscity

Hötorgscity är en av Sveriges viktigaste stadsmiljöer från årtiondena efter andra världskriget. På ett sätt som är unikt för landet förverkligades här 1950-talets internationella idéer om arkitektur och planering, med ”skyskrapor”, en bilfri shoppinggata och låga glasade terrasshus. De fem höghusen är väsentliga inslag i Stockholms stadsbild och markerar stadens centrum. Området och de enskilda husen håller en hög arkitektonisk kvalitet och den medvetet formade helheten är stilrent modernistisk.

Värdebärande karaktärsdrag:

- Genomplanerad och samkomponerad modernistisk helhet.
- Skulptural och funktionsmässig kontrast mellan vertikalt strävande höga skivhus (kontor) och horisontellt betonade låga terrassbyggnader (affärer).
- Kommunikationsvägar på flera nivåer genom viadukter, gångbroar, terrasser.
- Gågata samgestaltad med Sergels torg.
- ”Lätta”, icke bärande fasader i skivmaterial, såsom glas eller plåt.
- Kontrasterande ljusa och mörka kulörer och mönster på byggnader och gator.

Sergels torg

Sergels torg uppfördes som flaggskeppet i efterkrigstidens stora cityomdaning i huvud staden. Platsen är med sin skålformade piazza och sina olika nivåer som skjuter in under varandra, på en och samma gång monumental och intim, överblickbar och komplicerad. Torget med dess grafiska markbeläggning och Kulturhuset med sin kraftfulla arkitektur är en betydelsefull del av helheten. Sergels torg utgör tillsammans med Hötorgscity ett modernt stadscentrum av högsta internationella klass.

Värdebärande karaktärsdrag:

- Genomplanerad och samkomponerad asymmetrisk, modernistisk helhet.
- Det tredimensionella torget med två olika nivåer.
- Trafikseparering med ett övre plan för motor trafik och ett nedre trafikfritt plan med nedsänkt piazza och breda gångstråk med butiker.
- Väl gestaltade och lätt igenkännliga delar: superellipsen, glasobelisken och den svartvita markbeläggningen.
- Spel med byggnadsvolymer, där Brunkebergsåsen förtydligas och omtolkas i bebyggelse och en i övrigt sammanhållen byggnadshöjd som bygger vidare på den klassiska stenstaden och kontrasterar mot Hötorgcitys höga skivhus.
- Påkostade stenfasader med horisontell betoning och terrasser från vilka man ser ut över platsen
- Kulturhusets genomsiktliga ”allhus” som samlande punkt.

Inkom till Stockholms stadsbyggnadskontor - 2020-03-10, Dnr 2017-02605

Ortofoto över Stockholm med riksintressets utsträckning (efter Länsstyrelsens GIS-tjänst) inom gul ram. Riksintresset Stockholms innerstad med Djurgården (AB115) markeras med orange ram eftersom det är närliggande. Utredningsområdet ligger inom röd ram.

Inkom till Stockholms stadsbyggnadskontor - 2020-03-10, Dnr 2017-02605

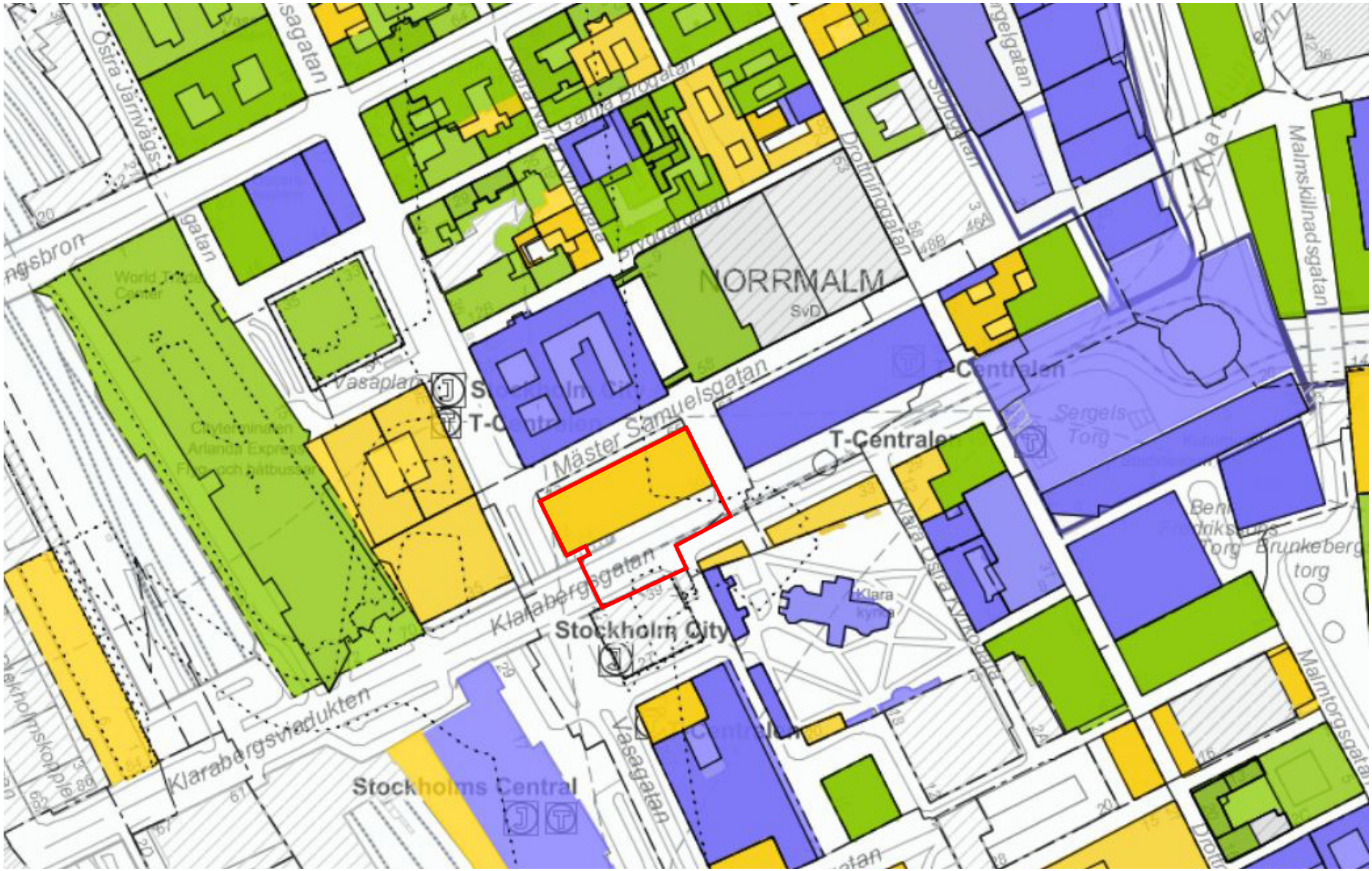

Utsnitt ur Stockholms stads klassificeringskarta. Kartan visar att flertalet byggnader i utredningsområdet är högt klassade. Fastigheten Orgelpipan 7 markeras med röd ram.

Inkom till Stockholms stadsbyggnadskontor - 2020-03-10, Dnr 2017-02605

4. HISTORIK

Det sena 1800-talets utveckling på Norrmalm

Under 1800-talets andra hälft skedde stora stadsmässiga förändringar på Norrmalm. Nya funktioner så som vattenledning, avloppsnät och gasverk gjorde stadslivet bekvämare och mer hälsosamt. Näringsfrihet och en begynnande industrialism ställde nya krav på utformningen av staden samtidigt som möjligheter för stadens ekonomiska och kulturella utveckling öppnades.

År 1864 tillsatte stadsfullmäktige en särskild kommitté, avsedd att studera möjligheten att bredda gator, tillskapa parker och fler öppna platser. Syftet var att råda bot på stadslivets hygieniska nackdelar. Förslaget kom inte att reliseras i sin helhet men låg till grund för den stadsplan för Norrmalm antogs år 1879 och bland annat innehåller Kungsgatan, Vasagatan, Sveavägen, Birger Jarlsgatan och Norra Bantorget. Längs de nyanlagda gatorna uppfördes snart bostadshus i fem våningar med butiker i bottenvåningen.

År 1871 öppnade Stockholms centralstation och med den ändrades lokaliseringsmönstren i området. Stationsområdets kommunikativa fördelar ledde till att verksamheter som post, dagstidningsredaktioner och hotell förlades i stadsdelen. Till följd av bristande expansionsutrymme i Gamla stan utvecklades även detaljhandel och kontor på Norrmalm.

Utsnitt ur Stockholms stadsplan från 1940. Stadsplanen visar Citys fastighetsindelning och gatusträckningar före Norrmalmsregleringen. Orgelpipan 7, f.d. Svanen markerad med svart ram.

Inkom till Stockholms stadsbyggnadskontor - 2020-03-10, Dnr 2017-02605

Korsningen Drottninggatan Klarabergsgatan västerut. Rivningar av kvarteret Hägern Större. Klarabergsgatan breddas och samtliga fastigheter rivs. Claire på Klarabergsgatan 33– 35 fungerade bland annat som evakueringshus åt företag som hade förlorat sina lokaler. Kvarteret Gripen till höger, där Åhlens City ligger idag och kvarteret Orgelpipan i bakgrunden.

Norrmalmsregleringen

På 1920-talet inleddes planeringen för en omfattande modernisering av Norrmalm. Men den politiska processen gick trögt och planerna sköts upp. År 1946 upprättade stadsplanenämnden i Stockholm en ny plan för Norrmalms bebyggelse, 1946 års cityplan. Planen kan ses som fundamentet och utgångspunkten för den s.k. Norrmalmsregleringen som ägde rum under efterkrigstiden i Stockholm.

Tillväxt och rationalitet var tidens ledord. Stockholms City ansågs föråldrat och illa lämpat för rollen som stadens och landets centrum. Gatorna var trånga och de styrande i staden menade att infrastrukturen var dåligt anpassad till den expanderade bilismen. Dessutom ansågs handelsmöjligheterna begränsade. I väntan på rivningar belades stora delar av Norrmalm med byggnadsförbud vilket innebar att de befintliga bebyggelsemiljöerna blev dåligt underhållna.

Den omfattande omdaningen av City inleddes under 1950-talet i samband med dragningen av tunnelbanan. Ansvarig arkitekt för planeringen var arkitekt Sven Markelius som då var chef för utredningsavdelningen vid Byggnadsstyrelsen och stadsplanedirektör mellan 1944-54. För att utarbeta ett förslag till stadsplan för nedre Norrmalm öppnade ett särskilt kontor på dåvarande stadsplanekontoret med arkitekterna David Helldén och C-F Ahlberg i ledningen.

Stadsplanekontorets strävan var, som Ahlberg uttryckte det att ”med utnyttjande av vår egen tids resurser och med begagnande av dess speciella formspråk skapa en ändamålsenlig bebyggelse och att av denna utvinna de skönhetsvärden, som vår tids byggnads– och

Inkom till Stockholms stadsbyggnadskontor - 2020-03-10, Dnr 2017-02605

stadsplanekonst kan erbjuda". Ahlberg menade att ett intensivt utnyttjande för butiks– och kontorsändamål på nedre Norrmalm var själva nyckelförutsättningen för hela Norrmalmsregleringens igångsättande.

Omfattning

Norrmalmsregleringen kom i första hand att påverka kvarteren söder om Hötorget och utmed Klarabergsgatan. Dess södra sidan började bebyggas redan under 1950-talet, under Norrmalmsregleringens första etapp (1952-1962). I det område som revs under första etappen fanns före "saneringen" 112 fastigheter. Efteråt var antalet reducerat till 25.

Omvandlingen fortsatte i ett ännu högre tempo på 1960- och 70-talen efter riktlinjer fastlagda i de vägledande planerna City 62 och City 67. Som motivering till rivning av den befintliga bebyggelsen framhölls den pågående utvecklingen av Klarabergsleden som skulle underlätta kommunikationen till City. Ett annat motiv var att underlätta för Stockholms tunnelbana som nu skulle byggas ut.

Norrmalmsregleringen utgjorde ett byggande som i omfattning inte hade någon motsvarighet i landet. Omvandlingen förändrade Citys stadsbild helt och hållet. Den förut brokiga stenstadsmiljön ersattes av en monumental stadsbild och med byggnadskomplex som upptog hela kvarter. I stort sett behölls den äldre kvartersindelningen och de gamla gatusträckningarna. En effekt var att antalet boende i stadsdelen sjönk drastiskt och området fick istället prägeln av ett kontors- och shoppingområde.

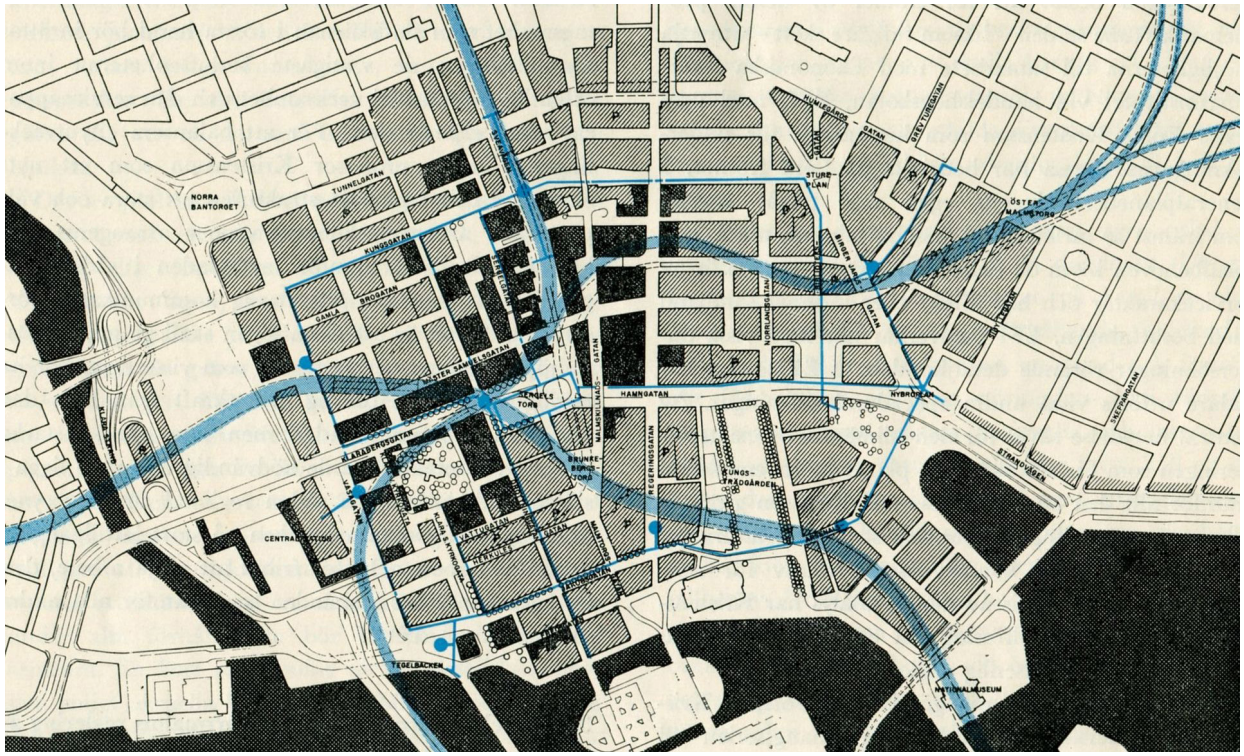

Stockholms city principplan, 1962. De tjockare blå linjerna indikerar tunnelbanans sträckningar. Planen visar den nya infrastrukturen samt 1960-talets nya kvartersindelningar med byggnader som i många fall tog upp hela kvarter.

Inkom till Stockholms stadsbyggnadskontor - 2020-03-10, Dnr 2017-02605

Kv. Orgelpipan 7

Tomten där kv. Orgelpipan 7 uppfördes hette tidigare kv. Svanen. Här låg SWB-huset (som innehöll kontor och bostäder för Stockholm–Västerås–Bergslagens Järnvägar), Svenska Morgonbladet och Verkstadsföreningens hus som inrymde Hatthuset för damer och Hattkompaniet för herrar. Fastigheterna exproprierades av Stockholms stad och revs under 1961. Samma år påbörjades schaktning för att göra utrymme för byggnadens källarvåningar. Byggnaden stod färdig år 1965.

Ritningarna signerades av arkitekt Anders Berg som framför allt har gjort sig känd för sina stora industri– och kontorsanläggningar, däribland Pripps bryggerier i Bromma, Philips teleindustrier i Järfälla och LM Ericsson-byggnaden i kungens kurva. Byggmästare var Bygg-Oleba Olle Engqvist AB som vid tiden var ett av landets största byggentrepenörbolag. Engqvist var socialt engagerad i bostadsfrågan under efterkrigstiden och var medarbetare i den bostadssociala utredningen (1933-1947). I flera projekt samarbetade han med Sveriges mest framstående arkitekter.

Rivning av kv. Orgelpipan 7 (f.d. kv. Svanen), sett från Vasagatan. I bakgrunden syns de moderna butiks– och kontorshus som uppfördes på Klarabergsgatans södra sida under Norrmalmsregleringens första etapp (1952-1962).

Inkom till Stockholms stadsbyggnadskontor - 2020-03-10, Dnr 2017-02605

Funktion

Byggnaden uppfördes som kontorshus med butiker i bottenvåningen. Några av de första butikerna som låg här var Systembolaget, Modehuset Pagelle och Det nya pälsmodehuset. I bottenvåningen i hörnet Klarabergsgatan Vasagatan öppnade Apoteket C.W. Scheele med kontor och lab.

Delar av byggnadens källarplan sträckte sig under Klarabergsgatan och innehöll ett stort bilgarage med bilservice. Längst ned i fastigheten byggdes en panncentral med oljecisterner och ett reservkraftrum avsett för att distribuera värme till såväl den egna fastigheten som till anläggningarna i de kringliggande kvarteren. På grund av att husets granne, Hotell Continental snart var färdigbyggt och behövde förses med värme var uppförandet av Orgelpipan 7 brådskande.

Plan 8 försågs med en takterrass ovan Mäster Samuelsgatan med träd– och buskplanteringar utfört av trädgårdsarkitekt Melker Håkansson. Visuell grönska ansågs vid tiden vara en viktig hälsoaspekt för kontorsarbetare.

Hufvudstaden förvärvar fastigheten

När byggmästare Engkvist dog 1969 så övertogs fastigheterna enligt hans testamente av fem anställda som då var i pensionsåldern. År 1979 förvärvade Hufvudstaden hela bolaget. Hufvudstaden har sedan dess valt att behålla fastigheten, dels på grund av dess centrala läge men också för att de bedömer fastigheten som mycket gediget byggd.

Inkom till Stockholms stadsbyggnadskontor - 2020-03-10, Dnr 2017-02605

Orgelpipan 7

Fastighetens läge i stadsrummet

Orgelpipan 7 ligger i en mycket central del av city i nära anslutning till Klara kyrka. Fastigheten omgärdas av Klarabergsgatan i syd, Vasagatan i väst, Klara norra kyrkogata i öst och Mäster Samuelsgatan i norr. Utredningsområdet innehåller funktioner som traditionellt sett är knutna till städers mest centrala delar. Till platsen hör stora hotell, kontor, butiker och andra servicefunktioner. Här ligger även Stockholms viktigaste knutpunkter för kommunikation med tåg, buss och tunnelbana.

Bebyggelsen domineras av stora volymer, strukturerade i ett rätvinkligt gatunät. Den relativt strikta planstrukturen bryts upp av tre platsbildningar: Sergels torg, Centralplan, Nils Ferlins torg samt en mindre yta vid cityterminalens entré. Klara kyrka med kyrkogård utgör en grön lunga i stadslandskapet som i övrigt saknar platser med vegetation.

1960-talets infrastruktur präglar platsen i hög utsträckning vilket innebär att biltrafiken är ett påtagligt inslag i stadsbilden. På grund av att Klarabergsviadukten korsar Vasagatan, upplevs platsen som aningen svårnavigerad för fotgängare som använder platsen som en transportsträcka snarare än ett promenadstråk.

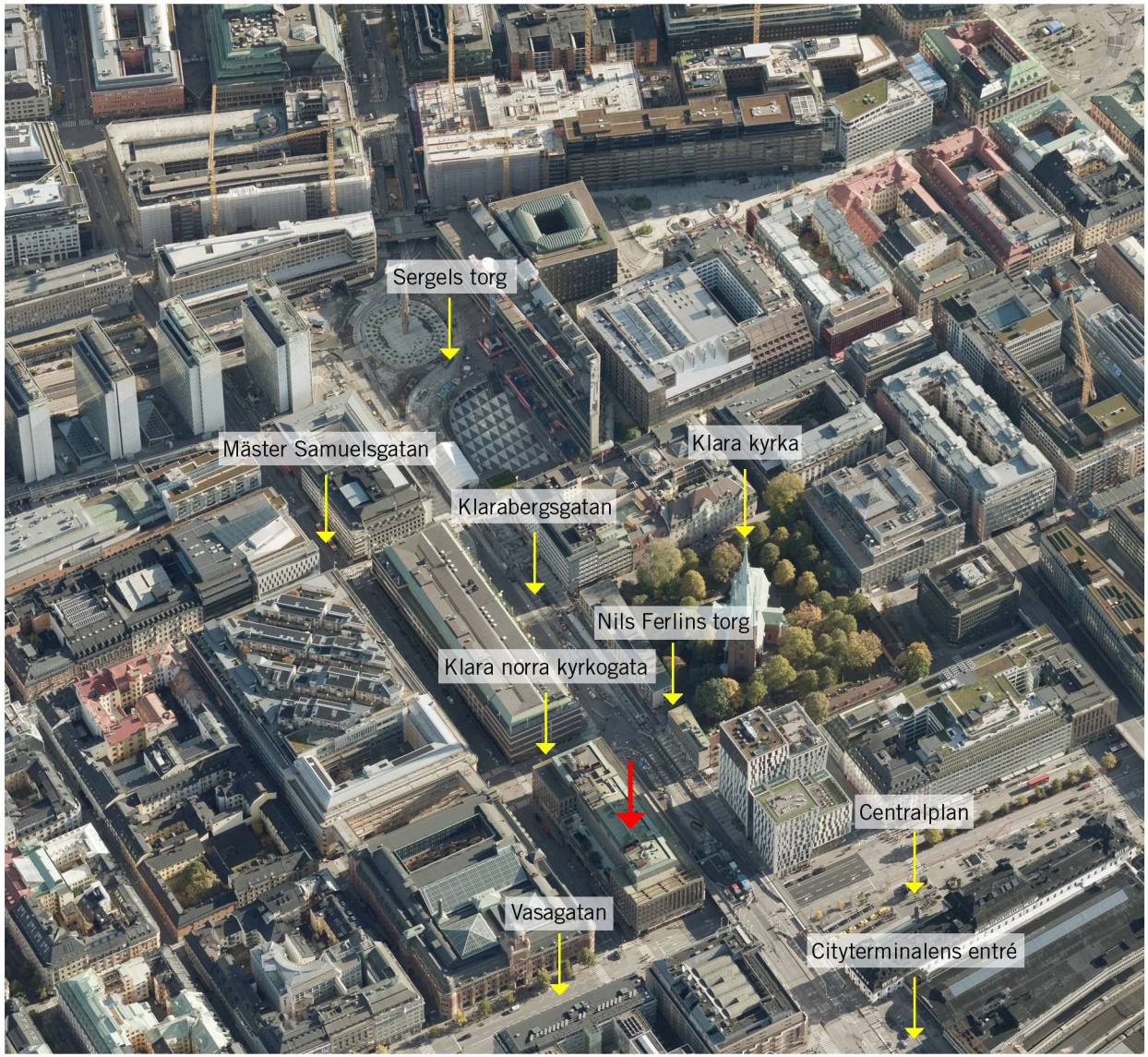

Snedfoto över stadsrummet i fastighetens anslutning. Orgelpipan 7 markeras med röd pil. Källa: Stockholms stad.

Inkom till Stockholms stadsbyggnadskontor - 2020-03-10, Dnr 2017-02605

Kv. Orgelpipan 7

Byggnaden inom Orgelpipan 7 har fem våningar längs Klarabergsgatan respektive sex våningar mot Vasagatan och Mäster Samuelsgatan. Vid gaveln mot Klara Norra Kyrkogatan finns en souterrängvåning. Fastigheten sträcker sig fem våningar under mark där Continentalgaraget har sina lokaler. Tomträtten Orgelpipan 7 består även av en del av Klarabergsgatan där rättighet till allmän körtrafik regleras. Byggnaden har sedan uppförandet behållt funktionen som kontors- och affärshus.

Byggnaden är på grund av sin stora volym, väl synlig i stadsrummet från många olika vyer. Samtidigt upplevs den som anonym vilket delvis kan förklaras genom att byggnadens västra del ligger i vad som kan beskrivas som "utkanten" av shopping- och promenadområdet runt Drottninggatan. En annan förklaring är att fasaderna har ett repetitivt formspråk utan några särskilda detaljer att fästa blicken på.

Sedan byggnaden uppfördes har exteriören endast genomgått smärre förändringar. De ombyggnationer som har utförts har främst berört byggnadens sockelvåning samt en fläkrumsbyggnad på taket.

Byggnaden präglas av ett monolitiskt formspråk med skarpa konturer och ett rakt avslutat tak. Vid Mäster Samuelsgatan är byggnadsvolymen något uppbruten med en takterrass ovan andra våningen. Takterrassen utgör ett grönt inslag i stadsbilden och ger karaktär åt den annars slutna fasaden. Ett annat grönt inslag är ett antal lövträd som är planterade i stora betongkrukor längs trottoaren på Klarabergsgatan.

Stomme och fasad

Byggnadens stomme är utförd i platsgjuten betong. Sockeln är gestaltad med stora kvadratiska stenplattor med slät yta. I byggnadens hörn är sockelvåningen avfasad och huset bärs istället upp av pelare.

Fasaden är klädd med chamottesten som har ett rektangulärt format och är lagd två och två i endera liggande eller stående riktning för att skapa ett regelbundet mönster. Den indragna fasaden mot Mäster Samuelsgatan, intill byggnadens takterrass är klädd i brun terrassitputs som kännetecknas av en grov, spikriven yta med inslag av glimmer.

Inunder takterrassen ligger in- och utfarten till fastighetens stora bilgarage, Continentalgaraget. Vid infarten finns pelare i fasadlivet, utförda i rusticerad sten med vitmålad betong på insidan. Väggarna är utförda i vitt tegel och undertaket är av korrugerad plåt med lysrörsarmatur. Infarten har tre vikportar med utsida av naturanodiserad aluminium och infällda gångdörrar.

Fönster

Byggnadens fönster har en tidstypisk utformning med repetitiva, vertikala fönsterband. Fönstren har en förskjuten tvärpost med utsida av mörk eloxerad aluminium och bröstningar i rött fasadglas som lättar upp och ger liv åt den annars tunga fasaden. Fönstren kragar ut från fasaden och skapar en vacker relief.

Tak

Byggnadens tak är ett motfallstak av kopparplåt i originalutförande. På taket finns en indragen teknikvåning med oregelbunden form som går att skymta från gatan. Fasaden på teknikvåningen är av brun plåt i bandtäckning. År 2014 påbörjades arbetet med att flytta teknikinstallationen från taket ned i källaren för att förbereda fastigheten för en eventuell påbyggnad.

Underbyggnad

Den del av byggnaden som sträcker sig under Klarabergsviadukten i gatuplan rymmer McDonald´s, en personingång till Continentalgaraget samt restaurangen Sushi Yama. Fasaden är rundad och uppglasad och sockeln är av svart polerad natursten. Fönsterpartierna är indelade av mörkrå metallpartier och har glaslister i naturanodiserad aluminium. Sushi Yama har bruneloxerad aluminmudörr och McDonald´s en indragen automatdörr i rostfritt stål och downlights. Till Continentalgaraget hör en glasad dörr med sidoljus.

Interiör

Interiören bevarar ursprungliga detaljer i mycket liten utsträckning. I takt med att byggnaden har fått nya hyresgäster har planlösningar omdisponerats, både i kontors- och butiksdelarna. De få delar av byggnadens interiör som finns bevarade är husets kommunikationssystem i form av entré, trappor och hissar. Men även dessa har berörts av ombyggnader och bildar idag inte några helhetsmiljöer från 1960-talet.

Inkom till Stockholms stadsbyggnadskontor - 2020-03-10, Dnr 2017-02605

Inkom till Stockholms stadsbyggnadskontor - 2020-03-10, Dnr 2017-02605

Det nära stadsrummet

I följande avsnitt görs en beskrivning och karaktärisering av stadsrummet som ansluter till Orgelpipan 7. De valda vyerna illustrerar det sammanhang som byggnaden ingår i och fungerar därmed som hjälpmedel för att förstå hur kulturmiljön hänger ihop. Varje vy presenteras genom en beskrivning av stadsrum och arkitektur. De valda vyerna redovisas på ortofotot till höger.

1. Vy från Klarabergsgatan
2. Vy från Klarabergsviadukten
3. Vy från Mäster Samuelsgatan
4. Vy från Vasagatan i väst
5. Vy från Vasagatan i norr
6. Vy från Klara Norra Kyrkogata
7. Vy från Centralbrons påfart
8. Vy från Vattugatan

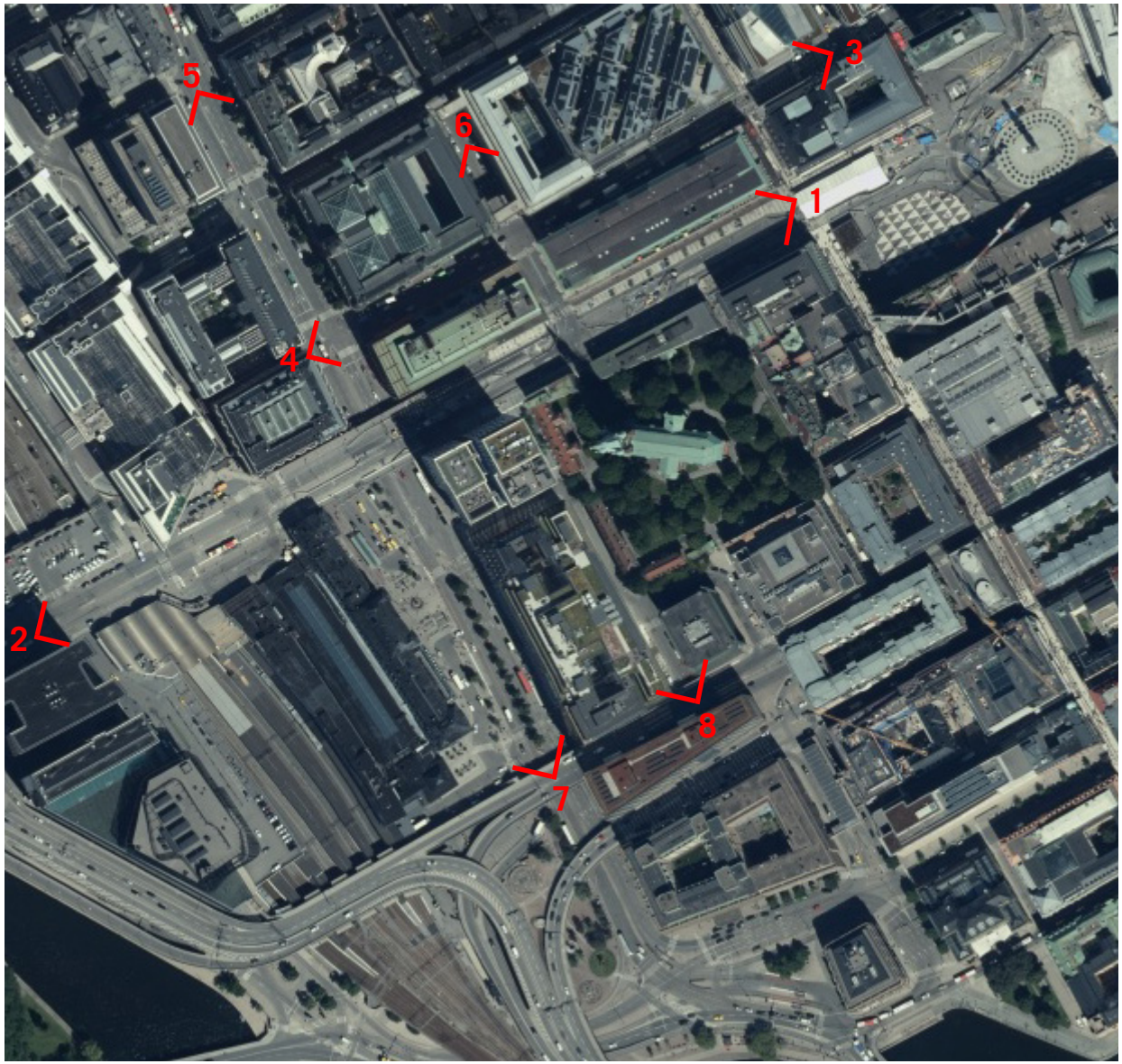

Inkom till Stockholms stadsbyggnadskontor - 2020-03-10, Dnr 2017-02605

Inkom till Stockholms stadsbyggnadskontor - 2020-03-10, Dnr 2017-02605

1. VY FRÅN KLARABERGSGATAN I VÄST

Inkom till Stockholms stadsbyggnadskontor - 2020-03-10, Dnr 2017-02605

1. Vy från Klarabergsgatan

Stadsrum

Klarabergsgatan som är en av huvudgatorna i stadsdelen Norrmalm sträcker sig från Sergels torg i öst till Klarabergsviadukten i väst. Gatan förbinder City med Kungsholmen. Från 2016 till 2018 omvandlades delar av gatan till gågata med körfält för kollektivtrafik och taxitrafik. De planterade lövträden längs den norra sidans trottoar utgör ett av få gröna inslag i stadsrummet.

Klarabergsgatan präglas av den fullständiga omvandling som utfördes under Norrmalmsregleringen. Gatan fick då sin nuvarande bredd och med undantag för Klara kyka, ersattes bebyggelsen i samtliga fastigheter. Delar av den äldre gatusträckningen och kvartersstrukturen bibehölls dock. I och med Klarabergsviaduktens tillkomst (1961) bröts det tidigare sambandet med Vasagatan.

Vyn beskriver ett brett gaturum med sikt ända bort till Kungsholmen. Byggnaderna som kantar gatans norra sida ansluter volymmässigt till varandra. Den södra sidan uppvisar större variation avseende volym och takhöjd. Eftersom byggnaderna inom Orgelpipan 4 och 5 är utformade i en mindre skala skapas kontakt med Klara kyrka, dess omgivande park och med himlen. Samtidigt utgör byggnaderna en brusreducerande skärm mellan kyrkogården och gatan.

Mellan Orgelpipan 4 och 5 öppnar sig entrén till Klara kyrka. Platsen har fått sitt namn efter skalden Nils Ferlin (1898-1961) som spenderade mycket tid i Klarakvarteren. Det cirka 13 meter breda mellanrumet är en fortsättning av Klara norra kyrkogata på andra sidan Klarabergsgatan.

Arkitektur

Vyn uppvisar en ensemble av modernistiska byggnader från tiden runt 1960-talet. Trots att varje byggnad har sitt individuella uttryck kan gatan avläsas som en sammanhängande miljö som representerar en viktig årsring i Stockholms historia. Miljön är dessutom en av få intakta miljöer från citysaneringen.

Byggnadsbeståndet utgörs av storskaliga kontors- och affärshus med "klossartad" form vars långsidor och entréer vänder sig mot gatan. Fasaderna är utformade i en för tiden typisk stil med påkostade material så som tegel och marmor. Samtliga byggnader har servicefunktioner i bottenvåningarna.

Klarabergsgatans norra sida rymmer endast två byggnader inom fastigheterna Gripen 12 och Orgelpipan 7. Dessa ansluter volymmässigt till varandra vilket skapar en monumental karaktär av gatan. Bebyggelsen har en gemensam takfotshöjd och proportioner och läses som en enhet.

På gatans södra sida ligger Lennart Thams kontorshus på Klarabergsgatan 33-35 (Orgelpipan 4) samt 37 (Orgelpipan 5) vilka stod färdiga 1956 respektive 1959. Tillsammans bildar de en sammanhängande front mitt emot Åhléns. Kontorshusen som var bland de första att uppföras på gatan utmärker sig som småskaliga i relation till övriga byggnader på gatan. Byggnaderna ter sig exlusiva med tanke på att de är förhållandevis små och klädda med vit marmor med detaljer i mässing. De ljusa byggnaderna kontrasterar mot de mörka Åhléns och Orgelpipan 7.

Ett viktigt tema på Klarabergsgatan är fasadernas repetitiva fönstersättning som återkommer i form av horisontella och vertikala fönsterband. Ett annat tema är entréernas blygsamma proportioner i relation till de i övrigt massiva fasaderna.

Hotell Continental i Orgelpipan 6 som invigdes år 2016 har en expressiv utformning, både till sin storlek och arrangemang. Då det förra Hotell Continental från 1963 revs, splittrades den modernistiska ensemblen längs gatan.

Inkom till Stockholms stadsbyggnadskontor - 2020-03-10, Dnr 2017-02605

2. VY FRÅN KLARABERGSVIADUKTEN

Inkom till Stockholms stadsbyggnadskontor - 2020-03-10, Dnr 2017-02605

2. Vy från Klarabergsviadukten

Stadsrum

Klarabergsviadukten förbinder Norrmalm med Kungsholmen och slutar vid Bolinders plan i sydväst. Gatans långa, flacka sträckning skapar en siktlinje ända bort till Sergels torg. Siktlinjen slutar vid Kvarteret Hästskon 12 som markerar gränsen för torget i öst.

Stadsrummet präglas i stora drag av de trafiklösningar som tillkom intill spårområdet då Klarabergsviadukten byggdes. Viadukten byggdes i två etapper, dels den södra halvan som var klar 1961 och dels den norra som var klar först en bit in på 1970-talet. Viadukten planerades för Klarabergsleden och dimensionerades för stora trafikflöden som aldrig kom på grund av att leden inte fullbordades på Kungsholmen. Området i anslutning till viadukten förtätades under 1980- och 90-talen med en ny cityterminal, hotell- och kontorsbyggnader samt bostadsbebyggelse österut i området Blekholmen.

Vyn som kan betraktas som en entré till City exemplifierar den hårdgjorda och storskaliga stadskaraktär som präglade 1960-talets stadsplaneprinciper. Gaturummet upplevs som överdimensionerad för dagens ändamål. Viadukten är också rent visuellt för bred för platsen, den får snarare karaktären av en platta än en viadukt eftersom den nästan är lika bred som lång.

Viadukten skär av Klarabergsgatan från Vasagatan och gör att Centralstationens huvudbyggnad från 1871 upplevs småskalig trots att den var en av de största byggnaderna i staden och helt dominerade platsen då den var nybyggd.

Arkitektur

Bebyggelsen som kantar gatan har stor variationsrikedom, både vad gäller ålder, skala och arkitektoniskt uttryck. Bebyggelsen visar på flera av Citys olika utvecklingsfaser men framför allt den från 1950-70-talen.

Bebyggelsen kan delas in i tre teman som på ett tydligt sätt beskriver områdets utveckling: Det sena 1800-talet då centralstationen byggdes och definierade platsens funktion som centrum. 1960-talets Cityomvandling då gatan breddades och Klarabergsviadukten tillkom samt 1980-talet då centralstationen byggdes ut med busstermina och en ny entré på gatans södra sida. I det sistnämnda temat ingår fasaderna tillhörande Stockholm world trade center och Hotell Royal Viking där material och volymer skiljer sig åt medan en konsekvent palett av kulörer sammankopplar dem.

Det moderna City framträder i sammanhanget som mer arkitektonisk splittrat i jämförelse Klarabergsgatan sett från öst. Däremot framstår Orgelpipan 7 och Åhléns fortfarande som en enhet på grund av den gemensamma takfotslinjen och formspråk som påminner om varandra. Den femte hötorgsskrapan som sticker upp längst bort i vyn, spelar en betydelsefull roll för förståelsen av det moderna City.

Inkom till Stockholms stadsbyggnadskontor - 2020-03-10, Dnr 2017-02605

3. VY FRÅN MÄSTER SAMUELSGATAN

Inkom till Stockholms stadsbyggnadskontor - 2020-03-10, Dnr 2017-02605

3. Vy från Mäster Samuelsgatan

Stadsrum

Mäster Samuelsgatan sträcker sig mellan Birger Jarlsgatan och Vasagatan i en öst-västlig riktning. Gaturummet följer en äldre kvartersstruktur, grundad i 1600-talets stadsplaner. Under 1960-talet breddades gatan från 8,5 meter till 19 meter och bebyggelsen tilläts därmed uppföras i större skala. Mäster Samuelsgatan som före Norrmalmsregleringen löpte ändra fram till järnvägsspåren tar idag slut där den tidigare korsade Vasagatan.

Vyn beskriver ett gaturum med ett rikligt folkliv, särskilt i den trafikerade korsningen Mäster Samuelsgatan Drottninggatan där fotgängare och bilister samsas om utrymmet. Gatan är dubbelriktad med trottoarer längs båda sidorna. Genom att lastinfar och garageinfarter är förlagda här, får gatan prägeln av en baksida och har en tydlig funktion som varuförsörjare åt kringliggande kvarter.

Siktlinjen slutar vid Vasagatan och Hotell Royal Viking vars tak höjer sig en bit över byggnaderna på Mäster Samuelsgatan. I övrigt har bebyggelsen en relativt samstämmig takhöjd. Våningsantalet varierar mellan fyra till sex våningar. Flertalet byggnader har från takfoten indragna våningar som varierar i antal. Detta bidrar till ett aningen splittrat taklandskap som kan skymtas från gatan.

Fasaderna för byggnaden i Kvarteret Sporren kragar ut en aning jämfört med Åhléns medan byggnaden tvärs över gatan är något indragen. Orgelpipan 7 upplevs näst intill som en förlängning av Åhlens varuhus från detta håll.

Arkitektur

Byggnaderna i vyns förgrund vänder sina gavelfasader mot gatan. Det före detta Bredenbergs varuhus, ritat av arkitekt Gunnar Asplund på 1930-talet är blåklassat och uppvisar höga arkitektoniska kvaliteter. Byggnaden tvärs över gatan i Beridarebanan 13, stod färdig år 2008. Fasaden är utformad i slät vit marmor och har ett långt fönsterband som anknyter till den äldre arkitekturen i området.

Mitt emot Åhlens breder Kvarteret Blåmannen 20 ut sig. Den västligaste delen av fastigheten utgörs av en länkbyggnad till Centralposthuset, före detta Postgirot, ritat av Erik Lallerstedt på 1930-talet. Den grönklassade byggnaden har ett tydligt funktionalistiskt formspråk med inslag av 20-talsklassicism i de två kraftiga, broliknande förbindelsebyggnader som spänner likt två valv över Klara norra kyrkogata.

Blåmannen 20 tillbyggdes ytterligare under Norrmalmsregleringen i syfte att tillskapade fler lokaler för Postgirot. Dessa byggnader ritades av Ancker-Gate-Lindegren arkitektkontor och förändrades kraftigt på 00-talet då fastigheten byggdes om till kontor och butiker med etagelägenheter på taket.

Byggnadsminnet Centralposthuset i Blåmannen 21 som var arkitekt Ferdinand Bobergs första monumentalbyggnad, utmärker sig i stadsrummet. Byggnaden ansågs när den stod färdig, vara ett bidrag till den svenska arkitekturens förnyelse och utveckling. Den massiva tegelvolymen är uppförd i fyra fulla våningar. De rikt dekorerade fasaderna i tegel och rödaktig sandsten är gestaltade i jugendstil.

Sammantaget utgör vyn flera historiska lager i berättelsen om City. Takhöjden för den klassiska stenstadsbebyggelsen har under det senaste seklet imiterats när ny bebyggelse har tillkommit. Däremot har varje byggnad givits ett eget fasaduttryck, typiskt för sin tid. Genomgående för byggnaderna är att dess fasader har en mer tillbakadragen gestaltning än fasaderna som vänder sig mot Klarabergsgatan, Vasagatan och Drottninggatan.

Inkom till Stockholms stadsbyggnadskontor - 2020-03-10, Dnr 2017-02605

4. VY FRÅN VASAGATAN I VÄST

Inkom till Stockholms stadsbyggnadskontor - 2020-03-10, Dnr 2017-02605

4. Vy från Vasagatan i väst

Stadsrum

Med Hotell Royal Viking i ryggen och Mäster Samuelsgatan i sikt, framträder stadsrummet på ett nytt sätt. Här blir gatans svaga lutning och något vinklade form tydligare. Den fjärde och femte Hötorgsskrapan gör med sina monumentala resningar, tydliga avtryck i horisonten.

Bortanför Hötorgsskraporna skymtar fortsättningen av Mäster Samuelsgatans bebyggelse vilket bidrar till en viktig läsbarhet av hur staden hänger ihop. Bakom Orgelpipan sticker Klara tornspira upp, som en påminnelse om platsens tidiga historia.

Byggnadsvolymerna i vyn ter sig storskaliga i relation till den smala gatan vilket gör det märkbart svårare att ”uppleva” fasaderna. Relationen gatubredd/byggnadshöjd förstärker även intrycket av gatans prägel av en baksida i staden.

Orgelpipan 7 spelar en viktig roll i stadsrummet från denna vinkel. Särskild påtaglig är terrassen i den uppbrutna fasaddelen. Terrassens funktion inom modernismen var att skänka grönska och vila från den framrusande trafiken. Förutom att den utgör ett tidstypiskt inslag i stadsbilden, bidrar den till att Orgelpipans stora volym bryts ned och blottar en bit av himlen.

Arkitektur

Centralposthuset och Orgelpipan 7 utgör en intressant port till Mäster Samuelsgatan. Centralposthusets ornamenterade jugendfasad som bjuder på många övererraskningar står i kontrast till Orgelpipans sakliga och repetitiva. Orgelpipans rakt avslutade tak skiljer sig drastiskt från Centralposthusets skiffertäckta takfall som följer hörnets rundade form.

Mötet beskriver två byggnader som har tillkommit under vitt skilda förhållanden och som tydligt exemplifierar de ideal och förutsättningar som var rådande då de uppfördes. Byggnaderna representerar två viktiga skeden i Citys utveckling som har stor betydelse för dess historiska läsbarhet.

Centralposthuset och Postgirot är båda gestaltade med mjukt rundade hörn med fönsterrader och entréer. Trots att de uppvisar helt olika stilar går de att avläsa som en enhet. Åhléns och Orgelpipan 7 samarbetar på ett liknande sätt, men i detta fallet genom skarpa konturer och avfasade hörn med pelare i korsningen Mäster Samuelsgatan Klara norra kyrkogata. Alla fyra byggnader anknyter kulörmässigt till varandra genom en dämpad färgskala, särskilt Centralposthuset och Orgelpipan 7 som kulörmässigt förhåller sig till varandra på ett arkitektoniskt harmoniskt sätt.

Inkom till Stockholms stadsbyggnadskontor - 2020-03-10, Dnr 2017-02605

5. VY FRÅN VASAGATAN I NORR

Inkom till Stockholms stadsbyggnadskontor - 2020-03-10, Dnr 2017-02605

5. Vy från Vasagatan i norr

Stadsrum

Vasagatan sträcker sig i nord-sydlig riktning mellan Tegelbacken i söder och Norra bantorget i norr. Den drygt 30 meter breda paradgatan kom till som en del av Albert Lindhagens generalplan under 1800-talets mitt. Gatan var redan då en av de mest trafikerade i staden på grund av närheten till Centralen. I korsningen Kungsgatan Vasagatan fanns landets första trafikljus.

Gatan flankeras av 6-7 vånings höga byggnader, en del med indragna tillbyggnader på taket. Bebyggelsen på den östra sidan av gatan uppvisar en relativt jämn fasad- och takfotslinje medan den västra sidan är mer ojämn. Invid trottoaren i öst finns planterade lövträd som i viss mån bidrar till en visuell rumslighet i den i övrigt breda, plana gatan.

Klarabergsviadukten bryter sikten mot gatans fortsättning och till viss del även sikten mot Riddarholmens bebyggelse som ursprungligen utgjorde ett fondmotiv. Än idag är vyn mot Riddarholmskyrkan ett viktigt inslag i stadsrummet. Centralposthusets långa fasad med ett mycket tydligt mittparti bildar en centralpunkt på gatan. Hotell Continentals oregelbundna fasader reser sig över gatans bebyggelse och blir på så vis ett iöganfallande inslag i stadsrummet.

Arkitektur

Då Vasagatan bebyggdes från 1800-talets mitt fick den snart en tydlig prägel av ”hotellgata”. Här byggdes även imposanta bostadshus, tryckerier, tidningsredaktioner och posthus som länkades samman med Järnvägsstationen. Man ville snabbt nå tåget med post och tidningar. Tidens regelverk föreskrev enhetliga byggnadshöjder och fasader mot gatan.

Trots att stora delar revs under Norrmalmsregleringen, präglas gatan fortfarande av ett äldre byggnadsbestånd, framför allt i den norra delen. Gaturummet bevarar även i viss utsträckning 1800-talets skala tack vare att den nya bebyggelsen uppfördes i en enhetlig, om än något högre takfotshöjd. Tack vare den homogena skalan, upplevs stadsrummet ha en tydlig struktur. Flertalet byggnader uppvisar stora arkitektoniska kvaliteter, framför allt Centralposthuset vars fasadliv utmärker sig i stadsrummet.

Gatan bevarar fortfarande sin prägel av hotellgata och har en stark relation till centralstationen. Bebyggelsen inom kvarteret Pilen uppfördes 1889, 1928 och 1987 och har fasader av mycket varierande slag. Det senare, Freys hotell har en tydlig postmodernistisk prägel men anspelar på den intillliggande fasaden i 1920-tals klassicism.

Den grönklassade fastigheten Kortbyrån 19, vars byggnad ritades av arkitekt Erik Lallerstedt bevarar delvis sina fasader från slutet av 1950-talet. Lågdelen påbyggdes dock år 2000 som ett tydligt tillägg. Byggnaden är den enda, av flera liknande byggnader som planerades, som faktiskt uppfördes i cityomvandlingen.

Gatufasaden i grannkvarteret Pennfäktaren, ursprungligen från 1970-talets mitt ändrades kraftigt i början av 00-talet. Orgelpipan 7 har i sammanhanget en relativt anonym roll, delvis på grund att kopplingen till ”Det moderna city” är vag från denna vinkel.

Inkom till Stockholms stadsbyggnadskontor - 2020-03-10, Dnr 2017-02605

7. Vy från Klara norra kyrkogata

Stadsrum

Klara norra kyrkogata har en längd på cirka 400 meter och sträcker sig från Klarabergsgatan i syd till Olof Palmes gata i norr. Kvartersstrukturen är sprungen ur 1600-talets stadsplan som föreskrev rätvinkliga gator och kvarter i rutnätsmönster. En av 1600-talet stadsbyggnadsprinciper var att låta gatorna mynna ut mot intressanta blickpunkter såsom kyrkor.

Då arkitekt Erik Lallerstedts länkbyggnad tillkom på 1930-talet gick fondmotivet Klara kyrka, delvis förlorat. Under samma decennium breddades delar av gatan från 7,2 till dagens 16 meter. Gaturummet upplevs intimt och står på så vis i kontrast till kringliggande stadsrum. Gatan ger en uppfattning om områdets tidigare historia innan Norrmalmsregleringen och utgör på så vis ett viktigt kulturhistoriskt karaktärsdrag.

I blickfånget uppstår ett spännande visuellt djup där de kvartersstora volymerna i Blåmannen 20 och 21 möter Åhléns och Orgelpipan 7. Siktlinjen avslutas med arkitekt Lennart Thams modernistiska kontorshus och Klara kyrka.

Arkitektur

S:ta Klara kyrka uppfördes 1572-90 på iniativ av Johan III. Gustav Vasa hade på 1520-talet låtit riva klostret med samma namn som funnits på platsen sedan 1289. Den nya kyrkan uppfördes i nordeuropeisk tegelgotik. Den gotiska stilen dominerar än, inte minst efter Helgo Zettervalls restaurering 1884-86 då tornet byggdes om i nygotisk form och en spira restes till hela 116 meter höjd.

Kyrkogården har samma utsträckning som på 1650-talet. Flera av kyrkogårdens gravvårdar är från 1700-talet och kyrkogårdens disposition går tillbaka till åtminstone 1840-talet. Modernistiska byggnader sluter tätt inpå korkogården.

Vyn beskriver på ett tydligt sätt, tre viktiga årsringar i områdets historia. Centralposthuset med dess senare tillkomna länkbyggnad vittnar om cityförskjutningen som ledde till att statens viktiga funktioner förflyttades från Gamla stan till Norrmalm. Klara kyrka berättar om områdets tidiga historia och övriga byggnader har en sammanhållen modernistisk prägel som beskriver omvandlingen i City på 1960-70-talen.

Inkom till Stockholms stadsbyggnadskontor - 2020-03-10, Dnr 2017-02605

7. VY FRÅN CENTRALBRONS PÅFART

Inkom till Stockholms stadsbyggnadskontor - 2020-03-10, Dnr 2017-02605

7. Vy från Centralbrons påfart

Stadsrum

Från viadukten vid Vattugatan framträder Vasagatans sträckning och byggnadsvolymer på ett tydligt sätt. Platsbildningen Centralplan öppnar upp stadsrummet och sikten mot bebyggelsen bortanför Klarabergsviadukten. Centralplans tydliga funtion som mötesplats och huvudentré till stationen utgör ett viktigt karaktärsdrag i stadsrummet. Gatans östra sida kantas av byggnader vars stora volymer skapar en mer sluten karaktär.

Gatan är strukturerad genom en uppdelning av bilväg med breda övergångsställen, trottoarer och taxifickor vid Centralplan. Biltrafiken som sedan 1960-talet dominerar gatan, skapar ett hektiskt stadsrum som har en stark prägel av kommunikationsplats.

Långsträckta byggnader med horisontell betoning går som en röd tråd genom hela utredningsområdet och framträder även i denna vy. Avvikande är Hotell Continental som med en vertikal accent har tillåtits skjuta i höjden. Även Centralpostens torn reser sig över taken och får på så vis en utmärkande roll i stadsrummet.

I fonden skymtar det sena 1800-talets tidstypiskt lekfulla taklandskap som vittnar om gatans tidiga historia. Sikten till bebyggelsen är viktig på grund av att den ingår i samma historiska sammanhang som Centralstationen.

Arkitektur

Vyn uppvisar storskaliga byggnader med individuella karaktärer. Byggnaderna varierar i expressivitet, murverkan, fasadmaterial och kulörer. Det starka tema som vi har sett i tidigare vyer, med massiva, horisontellt betonade volymer präglar även denna gatusträckning. Centralposten och Hotell Continental som har vertikalt accentuerade element blir på så vis avvikande.

I gatans fond, där bebyggelsen bryter horisonten ses Ferdinand Bobergs LO-huset från 1899. Byggnaden ramar in Vasagatan på ett vackert sätt och bidrar samtidigt till områdets historiska läsbarhet.

Byggnadsminnet Stockholms centralstation på gatans västra sida framträder som stadsrummets kärna från vilken platsen har växt fram och utvecklats sedan mitten av 1800-talet. Centralstationen har en självklar roll i landets arkitekturhistoria och bibehåller sin monumentalitet från byggnadstiden. Byggnadens strama, klassicistiska formspråk som tydligt relaterar till internationell järnvägsarkitektur står i stark kontrast till övrig bebyggelse i vyn.

På andra sidan gatan ses den blåklassade byggnaden i kvarteret Uggleborg, Klara C, mer känt som Esseltehuset. Byggnaden uppfördes i som ett funktionalistiskt monument i början av 1930-talet efter ritningar av Ivar Tengbom. På 1930-talet utgjorde byggnaden Stockholms näst största bygge efter slottet. Byggnaden utgör en front till Centralstationen och i mötet byggnaderna emellan, uppstår spännande kontraster.

Esseltehusets granne, Hotell Terminus som ursprungligen var ett annex till gamla Hotel Continental uppfördes år 1907. Byggnaden och Esseltehuset har en gemensam takfotslinje som bryts av genom Hotell Continental men återupptas i Orgelpipan 7. Hotell Terminus framstår mellan sina närmaste grannar som småskalig och det är tydligt att byggnaden kvarstår som en rest från en annan tid.

Både Hotel Royal Viking och Hotel Continentals har båda en framträdande roll och dess fasader annonserar tydligt byggnadernas funktion som hotell. Båda byggnaderna spelar en viktig roll som länk i Vasagatans tradition som ”hotellgata”. Orgelpipan 7 vars fasader skymtas, framstår i sammanhanget som anonym. Dess historiska samband är från vyn svagt eftersom byggnaden är den enda synliga från tiden omkring 1960.

Inkom till Stockholms stadsbyggnadskontor - 2020-03-10, Dnr 2017-02605

8. VY FRÅN VATTUGATAN

Inkom till Stockholms stadsbyggnadskontor - 2020-03-10, Dnr 2017-02605

8. Vy från Vattugatan

Stadsbild

Vyn beskriver Vattugatans relation till Klarabergsgatan och Orgelpipan 7. Gatorna ligger parallellt och Klara västra kyrkogatan förbinder dem i nord-sydlig riktning. Kvartersstrukturen grundar sig i 1600-talets stadsplan men sedan dess har Klara västra kyrkogata breddats och den förut småskaliga bebyggelsen som omgärdade kyrkan har ersatts av stora volymer i modernismens skala.

Området kring Vattugatan förändrades fullständigt i samband med att Klaratunneln byggdes på 1960- och 70-talen och Vattugatans och Herkulesgatans västligaste delar blev på- och avfartsramper för Centralbron. Gaturummet präglas fortfarande av den stora trafikapparaten i dess direkta närhet men upplevs mer intimt än kringliggande gator.

Innan Norrmalmsregleringen löpte bebyggelsen i kvarteret Duvan till höger i vyn, ända fram till kyrkogården. På 1960-talet drogs bebyggelsen i kvarteret in så att Klara södra kyrkogatan mötte den västra i en rät vinkel.

Klara västra kyrkogata har liksom Mäster Samuelsgatan, karaktären av en bakgata men spelar en betydelsefull roll i stadsrummet på grund av dess direkta närhet till Klara kyrka. Gatan har sedan 1960-talet även haft en viktig betydelse som infart till Klarafaret.

Det mest iögonfallande i vyn är den visuella kontakten med kyrkan och kyrkogårdens vegetation som upplevs inbjudande för betraktaren. Orgelpipan 7 får betydande roll som fondmotiv. Den släta och repetitiva fasaden samtalar med de modernistiska byggnaderna i förgrunden och bildar ett stumt avslut mot Klarabergsgatan.

Arkitektur

Byggnaden i kvarteret Duvan uppfördes under 1970-talets andra hälft och ersatte då Klara församlings prästboställe och Klara folkskolas annex. Byggnaden ritades av Malmquist & Skoog Arkitektkontor och uppfördes i sju respektive 8 våningar med indragen takvåning. Byggnaden karaktäriseras av sin slutna, kubiska volym och sina gedigna kopparfasader.

Till vänster i vyn ses Esseltehusets baksida som vid uppförandet var husets industridel med tryckerier. Fasaden fasaden samtalar med byggnaden i Duvan och med Orgelpipan 7. Gemensamt för samtliga modernistiska byggnaderna i vyn är dess skarpa, slutna former och långsträcka fönsterband som skapar en horisontell respektive vertikal accent.

Klara kyrka och Hotell Continental som reser sig över övrig bebyggelse, ges en framträdande roll i stadsrummet även från denna vy.

Skymda bakom Kyrkogårdens vegetation ligger två låga stenhus tillhörande fastigheterna Klockaren 1 och Klockstället 2. Kv. Klockstället uppfördes 1655 som skolhus för Klara församling. Vid den stora klarabranden 1751 brann huset ned men återuppfördes 1753 på de gamla murarna. Klockaren 1 har ursprung i 1700-talet. Byggnaderna står i stark kontrast till sina modernistiska grannar och utgör en viktig årsring som en tydlig komponent i sammanhanget kring Kyrkan.

Inkom till Stockholms stadsbyggnadskontor - 2020-03-10, Dnr 2017-02605

Stadsbilden (Riksintresset)

I följande avsnitt görs en beskrivning och karaktärisering av stadsbilden utifrån Riksintresset Stockholm stad med Djurgården. De valda vyerna illustrerar det sammanhang som byggnaden ingår i och fungerar därmed som hjälpmedel för att förstå Riksintressets uttryck. Varje vy presenteras genom en beskrivning av stadsbilden och stadens siluett. De valda vyerna redovisas på ortofotot till höger.

9. Vy från Skinnarviksberget

10. Vy från Monteliusvägen

11. Vy från Monteliusvägen

12. Vy från Söder Mälarstrand

13. Vy från Riddarholmen

Inkom till Stockholms stadsbyggnadskontor - 2020-03-10, Dnr 2017-02605

9. VY FRÅN SKINNARVIKSBERGET

Inkom till Stockholms stadsbyggnadskontor - 2020-03-10, Dnr 2017-02605

9. Vy från skinnarviksberget

Landskapsrum

Förbundna av Mälarens vatten genom Riddarfjärden som är det närmast angränsande vattenrummet, möts här stadsdelarna Kungsholmen, Norrmalm och Riddarholmen. Skinnarviksbergets höga höjd med en topp på 53 m.ö.h. erbjuder en vy som sträcker sig ända bort till Vasastaden, Östermalm och Gärdet. Visuellt särskiljs stadsdelarna med hjälp av Klara sjös mynning och Riddarfjärdens fortsättning i Norrström. Denna beskrivning gäller i stort sett för samtliga valda vyer.

Stadsfront

Kungsholmen utgörs av en flack strand med låg, uppbruten bebyggelse. Fronten mot vattnet utgörs av bebyggelsen i Kv. Kungliga myntet och Glasbruket och öster om dem, Stadshuset med sina massiva och resliga tegelvolymer. Den enda grönska som möter vattenrummet är den vid Norr Mälarstrand.

Vid Norrmalm tar en stadsfront vid som sträcker sig från Vasagatans storskaliga, modernistiska fasader vilka vid Tegelbacken övergår i en front med likaledes representativa byggnader, huvudsakligen från sekelskiftet 1900. I stadsfronten på Norrmalm syns allt från Esselte-huset, via Sheraton, Centralpalatset till Konstakademien och Rosenbad.

Stadsfronten visar tydliga kontraster; Riddarholmens och Kungsholmens vattennära byggnader väster om stadshuset är småskaliga och utförda i gul puts. Det moderna City däremot, utmärker sig genom sin kantighet, kyliga kulörer, horisontella och vertikala fönsterband, platta tak och uppskjutande stora volymer. Stadshuset och Scheraton samtalar med varandra genom sina mörka tegelrödbruna fasader.

Trots sitt läge en bit bort från vattnet är delar av Orgelpipan 7 synliga från vattenrummet där byggnaden sticker upp bakom Centralstationens tak. Framför allt är den påbyggda takdelen synlig från denna vy.

Siluett

Stockholms typiska siluett med ett fåtal höga smala accenter som höjer sig över lägre husvolymer är tydlig i vyn trots att tillkomsten av Stockholm Waterfront Building och giganten Hotell Continental har resulterat i en viss obalans. Till oregelbundenheten bidrar också att byggnader på Brunkebergsåsen reser sig över den lägre belägna stadsfronten.

Bebyggelsen på Kungsholmen har ett relativt småskaligt taklandskap med någorlunda sammanhållen byggnadshöjd. Stockholms vattenledningsverk, med sitt utmärkande taklandskap markerar gränsen för Vasastadens början. Vasastadens accentuerande byggnader utgörs av Gustav Vasa kyrka, Wenner-Gren Center och Läkarhuset Odenplan.

Österut domineras siluetten av Stadshuset i förgrunden och Klara kyrka, Johannes kyrka, Engelbrektskyrkan i bakgrunden. Det moderna city avtecknar sig i siluetten genom de fem Hötorgsskraporna som utgör dominerande horisontaler i stadsbilden. Det moderna byggnadsbeståndet kan även avläsas genom rakt avslutade tak som i vissa fall har getts indragna takvåningar.

Genom sitt höga läge på Brunkebergsåsen tar kvarteren där för sig ett stort stycke av stadens siluett. De markerar Brunkebergsåsen och dess riktning i siluetten. Ännu längre österut bryter bostadsbebyggelsen bakom Tessinparken av horisonten. Ovanför Riddarholmen anas huven på Jakobs kyrka.

Orgelpipan 7 har inte en framträdande roll i stadens siluett utan inordnar sig i den skala som präglade majoriteten av byggnaderna från tiden kring 1960.

Inkom till Stockholms stadsbyggnadskontor - 2020-03-10, Dnr 2017-02605

10. VY FRÅN MONTELIUSVÄGEN

Inkom till Stockholms stadsbyggnadskontor - 2020-03-10, Dnr 2017-02605

10. Vy från Monteliusvägen

Stadsfront

Från denna vy framträder stadsbilden på ett annat sätt. Här får Stockholm Waterfront med byggnader för kongressverksamhet, kontor och hotell en mer framträdande roll i stadsfronten. Hotell- och kontorsdelen sluter tätt på Stadshusets torn och konkurrerar på så vis om byggnadens uppmärksamhet. Kongressdelen utmärker sig framför allt på grund av dess spektakulära fasad.

Stadshusbron som länkar samman Norrmalm och Tegelbacken med Kungsholmen ses tydligt i vyn liksom Vasagatans sträckning som bildar en tydlig front mot vattnet. Vid Vasagatans början dominerar de kubiska, modernistiska byggnaderna som får centralstationen att verka liten i sammanhanget. Byggnadernas jämna takfotslinje bryts där Esseltehuset möter Hotell Terminus och norrut får gatan en mer splittrad karaktär med bebyggelse i olika stilar.

Orgelpipan 7 inordnar sig i bebyggelsen på Klarabergsgatan som i sammanhanget inte har en framträdande roll. Av byggnaden syns framför allt det påbyggda fläktrummet på taket.

Siluett

Stadens siluett framträder i stort sett på samma vis som i den förra redovisade vyn. Förutom kyrktornen märks Stadshusets torn, Stockholm Waterfront, Hotell Continental och Hötorgsskraporna. Bakom Hotell Continental skymtar det höga punkthuset i Kv Körsbärsbladet 3 som ligger norr om Valhallavägen, nära KTH.

Orgelpipan 7 har inte en framträdande roll i stadens siluett utan inordnar sig i den skala som präglade majoriteten av byggnaderna från tiden kring 1960.

Inkom till Stockholms stadsbyggnadskontor - 2020-03-10, Dnr 2017-02605

11. VY FRÅN MONTELIUSVÄGEN

Inkom till Stockholms stadsbyggnadskontor - 2020-03-10, Dnr 2017-02605

11. Vy från Monteliusvägen

Stadsfront

Den stora skillnaden från föregående vy är att Riddarholmen får en mer framträdande roll i stadsbilden. Riddarholmen utmärker sig som en sammanhållen miljö med ett äldre byggnadsbestånd, präglad av 1600- och 1700-tal med rötter i medeltiden. Bebyggelsen på Riddarholmen håller en i sammanhanget, relativt låg höjd vilket bidrar till att City kan upplevas från denna vy.

Härifrån framträder Orgelpipan 7 tydligare än i övriga långa vyer. Byggnaden ansluter till den modernistiska bebyggelsen i Vasagatans södra del beträffande formspråk, färgskala och takfotshöjd vilket förstärker Orgelpipans roll i stadsbilden. Dessutom bidrar det sammanhållna temat till att monumentaliteten längs Vasagatan behålls.

Siluett

Siluetten är i stort sett den samma som från Skinnarviksberget med undantag för några accenter som utmärker sig. Av dem märks däribland Bonnierhuset och studenthemmet i Roslagstull. På grund av att bebyggelsen i fronten har en relativt låg skala, syns de förhållandevis låga husen som ligger på höjder längre bort. Bebyggelsen trappar upp i höjd och ett djup i siluetten bildas.

Hotel Continental, Hötorgsskarporna och hotellet i Stockholm Waterfront skapar någon typ av motpoler i siluetten. De är alla ungefär lika höga och utgör sentida tillägg. Hotellen täpper dock till djupseendet i siluetten och döljer det som finns bakom.

Orgelpipan 7 har inte en framträdande roll i stadens siluett utan inordnar sig i den skala som präglade majoriteten av byggnaderna från tiden kring 1960.

Inkom till Stockholms stadsbyggnadskontor - 2020-03-10, Dnr 2017-02605

12. VY FRÅN SÖDER MÄLARSTRAND

Inkom till Stockholms stadsbyggnadskontor - 2020-03-10, Dnr 2017-02605

12. Vy från Söder Mälarstrand

Stadsfront

Från Söder Mälarstrand blir utblicken mot Citys stadsfront mer koncentrerad än i de föregående vyerna. Orgelpipan 7 har i sammanhanget ingen framträdande roll i stadsfronten och märks endast genom det påbyggda fläktrummet på taket. Det moderna citys sammanhang framgår istället genom de ovan beskrivna byggnaderna vid Vasagatans slut samt Hötorgsskraporna.

Siluett

Eftersom staden bortanför Norrmalm blir osynlig från denna plats, blir upplevelsen av Citys byggnadsbestånd mer påtaglig. Siluetten utgörs främst av bebyggelse som reser sig bakom fronten, i Orgelpipan 7s direkta närhet. Den sentida trenden, att uppföra högresta märkersbyggnader i stadens centrala delar, blir tydlig genom Stockholm Waterfront och Hotell Continental.

Orgelpipan 7 har inte en framträdande roll i stadens siluett utan inordnar sig i den skala som präglade majoriteten av byggnaderna från tiden kring 1960.

Inkom till Stockholms stadsbyggnadskontor - 2020-03-10, Dnr 2017-02605

13. VY FRÅN RIDDARHOLMEN

Inkom till Stockholms stadsbyggnadskontor - 2020-03-10, Dnr 2017-02605

13. Vy från Riddarholmen

Landskapsrum

Mellan Stadshuset och Centralstationen finns en dalgång där Centralen är placerad nere i dalen. Denna stadsbild är idag inte särskilt synlig på grund av de trafikleder som tillkommit i området.

Stadsfront

Från Riddarholmen koncentreras vyn mot Norrmalm ytterligare. Härifrån upplevs infrastrukturen kring Centralstationen mer dominerande än i övriga vyer. Påtaglig är även Stockholm Waterfront som från denna vinkel upplevs som stadsfrontens mittpunkt. Höjdskillnaden mellan byggnaden och övriga, som håller en jämnare skala, är tydligt märkbar. Bebyggelsen framstår i vyn som mycket diversifierad sett till ålder, fasadliv och taklandskap.

Orgelpipan 7 framträder tydligt och ansluter till den modernistiska bebyggelsen i Vasagatans södra del beträffande formspråk, färgskala och takfotshöjd.

Siluett

Stadshusets torn är fortfarande dominerande siluetten liksom Hotell Continental och Klara kyrka som man från denna vy, endast ser tornspiran på. I övrigt framträder World Trade Center, Nordic Light Hotel och Centralposthusets torn.

Från denna vy ingår Orgelpipan 7 i siluetten men har en förhållandevis anonym karaktär i relation till Hotell Continental och de andra huskropparna som reser sig över mängden.

Inkom till Stockholms stadsbyggnadskontor - 2020-03-10, Dnr 2017-02605

6. KULTURHISTORISK VÄRDERING

Orgelpipan 7

Följande värdering är hämtad ur antikvarisk förundersökning av Orgelpipan 7 vilken utfördes av AIX 2018-06-11.

Arkitekturhistoriskt/arkitektoniskt värde

Orgelpipan 7 är en representativ affärs- och kontorsbyggnad, uppförd efter 1960-talets senmodernistiska stilideal. Byggnadens tidstypiska egenskaper framträder i byggnadens monumentala och sakliga formspråk med skarpa konturer som artikuleras genom ett rakt takavslut.

Byggnaden vittnar om en vilja hos arkitekt Anders Berg och byggmästare Olle Engqvist att utrycka sig genom en modern byggnad med påkostade material. Den gedigna platsgjutna betongstommen, chamottestensfasaden, stensockeln och koppartaket visar tecken på det. Att Bygg-Oleba uppförde byggnaden för egen förvaltning kan vara en av förklaringarna till att byggnaden utformades med material med så pass hög kvalitet.

Eftersom byggnadens exteriör endast i liten utsträckning har förändrats, är den tidstypiska arkitekturen fortfarande läsbar. Sockelvåningen har ett begränsat kulturhistoriskt värden eftersom fönster- och dörrpartier till stor del har bytts ut. Även interiören har ett begränsat kulturhistoriskt värde eftersom byggnaden har byggts om kraftigt i omgångar och våningsplanen i stor utsträckning saknar ursprunglig inredning.

Samhälls/lokalhistoriskt värde

Affärs- och kontorshuset berättar om det storskaliga byggandet i efterkrigstidens Sverige och om det omfattande framtidsprojekt som moderniseringen av Stockholms City var en del av. Som en del av denna berättelse, symboliserar byggnaden landets blomstrande ekonomi, framtidsoptimism och expanderande bilism.

Orgelpipans välbevarade takterrass, ritad av trädgårdsarkitekt Melker Håkansson är ett tydligt exempel på ett samhälleligt förhållningssätt till hälsofrämjande insatser som medel i arkitekturen. Dessutom har terrassen ett upplevelsemässigt värde kopplat till den omgivande miljön.

Miljöskapande värde

Orgelpipan 7 har ett miljöskapande värde i det nära stadsrummet eftersom byggnaden ingår i en ensemble av senmodernistisk bebyggelse På Klarabergsgatan. På grund av att byggnadens volym, färgskala och fasadliv har ett tydligt släktskap med flera av byggnaderna längs Klarabergsgatan, inte minst med Åhlens City, förstärks upplevelsen av enhetlighet och monumentalitet på gatan.

Kontinuitetsvärde

Trots att byggnadens butiker, restauranger och kontor har skiftat över tid så har Orgelpipan 7 bevarats som ett affärs- och kontorshus. Byggnadens funktion berättar om expansionen av Norrmalm under sent 1800-tal då stadsdelen övertog rollen som Stockholms och landets centrum. Den vittnar också om en tid då människor i allmänhet fick det bättre ställt vilket ledde till ett ökat behov av handelsmöjligheter i City.

<u>Värdebärande delar och detaljer</u>

- Byggnadens stora volym som är väl synlig i stadsrummet.
- Fasaden i sin helhet. Fasadmaterial av chamottesten, ursprungliga fönsterband med utskjutande tvåluftsfönster och bröstningar i färgat fasadglas, ursprungliga fönsterpartier och dörrar i sockelvåningen. Det repititiva formspråket utan några särskilda detaljer.
- Ursprungligt motfallstak i koppar.
- Takterrassen (mot Mäster Samuelsgatan) i sin helhet. Utformningen med markplattor och planteringslådor av betong samt tidstypiska belysningsstolpar.
- Ursprungligt trapphus i anslutning till huvudentrén.
- Ursprungliga trapphus i byggnadens norra del (i anslutning till takterrassen).
- Huvudentréns läge, volym och kalkstensgolv samt hisshall på plan 7-11.

Inkom till Stockholms stadsbyggnadskontor - 2020-03-10, Dnr 2017-02605

Det nära stadsrummet

Orgelpipans kulturhistoriska värde i relation till det nära stadsrummet

Sergels torg och Klarabergsgatan

Orgelpipan 7 ligger i en mycket central del av Stockholm och omgärdas av stråk, platsbildningar, landmärken och byggnader med mycket höga kulturhistoriska värden. Planstrukturen vittnar om 1600-talets och 1800-talets gatureglering på Norrmalm och om den omfattande Cityomvandlingen som ägde rum under 1950-70-talen. Miljön innehåller årsringar som sträcker sig från 1500-talet fram till idag och bebyggelsen inom området symboliserar flera avgörande utvecklingsskeden i Stockholm.

Sergels torg och Klarabergsgatan är att betrakta som en av landets starkaste symboler för modernismens radikala stadsplane- och arkitekturideal. Eftersom fasaderna i stort sett är intakta från byggnadstiden har bebyggelsen hög autenticitet och miljön som helhet är att betrakta som mycket intakt. Som en av få intakta miljöer från Norrmalmsregleringen har den även ett högt unicitetsvärde.

Miljön utgörs av flaggskeppsbyggnader, ritade av tidens mest namnkunniga arkitekter. Byggnaderna uppvisar högkvalitativa fasadmaterial och har ett monumentalt modernistiskt uttryck, typisk för storstäder. De få vertikala accenter som präglar området utgör viktiga orienteringspunkter och har stor inverkan på Stockholms stadsbild. Tillsammans bildar Klarabergsgatan och Sergels torg en oförvanskad helhetsmiljö, betydelsefull för både stadens och landets historia. I denna miljö ingår Orgelpipan 7 som en viktig beståndsdel.

Vattugatan och Klara Norra Kyrkogata

Från Vattugatan och Klara Norra kyrkogata ter sig Orgelpipan 7 som en del av det moderna City, dock inte lika tydligt som i ovan nämnda sammanhang. Från dessa vyer är byggnadens tidstypiska gestaltning, som står i nära förbindelse med omgivande bebyggelse, det viktigaste värdet.

Vasagatan och Klarabergsviadukten

Vasagatan som anlades under 1800-talets andra hälft har sedan anläggningstiden förändrats kraftigt vilket har bidragit till att gatan har en mer splittrad karaktär. Byggnadsbeståndet är variationsrikt vad gäller expressivitet, murverkan, fasadmaterial och kulörer. I motsättning till Klarabergsgatan och Sergels torg kan de kulturhistoriska värdena istället härledas till enskilda imposanta byggnader så som Stockholms centralstation, Esselte-huset och Centralposthuset. Från Vasagatan och Klarabergsviadukten förlorar Orgelpipan 7 sitt sammanhang men är betydelsefull på grund av att byggnaden bidrar till en någorlunda sammanhållen byggnadshöjd, sprungen ur den klassiska stenstadens skala. Material och fasadkulörer står i samklang med Centralposthuset och byggnaderna stöttar varandra i den heterogena miljön.

Mäster Samuelsgatan

Mäster Samuelsgatan har på grund av lastfar och garageinfarter fått karaktären av en bakgata vilket bidrar till att fasaderna inte får en lika påtaglig roll i stadsrummet. Orgelpipans terrass som har ett läge åt detta håll, spelar dock en viktig roll, både på grund av att den anknyter till de många takterrasser som planerades i City på 1960-talet och på grund av den bidrar till att göra gatan grönare.

Inkom till Stockholms stadsbyggnadskontor - 2020-03-10, Dnr 2017-02605

Värdebärande karaktärsdrag

Nedan punktas de karaktärsdrag som bedöms vara bärare av stadsrummets kulturhistoriska värden. För att förståelsen för och upplevelsen av den historiska miljön inte ska minska, ska hänsyn till dessa karaktärsdrag tas vid planering och bygglovhantering. Karaktärsdragen presenteras utan inbördes ordning.

Stadsrum

- Planstrukturen som grundar sig i 1600- och 1800-talets stadsplaner. De rätvinkliga gatorna med kvarter i rutnätsmönster.
- Den hårdgjorda och storskaliga stadskaraktären som löper som en röd tråd genom hela utredningsområdet och representerar modernismens stadsplaneprinciper. Relationen mellan huvudstråk, bakgator och platsbildningar.
- Platsbildningen Sergels torg som är att betrakta som en av de viktigaste symbolerna för modernismen i Sverige och en av landets mest konsekvent genomförda stadsmiljöer från efterkrigstiden. Det komplicerade infrastruktursystemet med trafikseparering av bilister och fotgängare. Den välbevarade utformningen och detaljbearbetningen från anläggningstiden. Relationen mellan Sergels torg och huvudstråken Klarabergsgatan, Hamngatan och Drottninggatan.
- Klarabergsgatans tidstypiska monumentalitet som bildas genom gatans breda sträckning, dess kvartersstora volymer och den norra sidans jämna takfotshöjd. ”Entrén” till Klara kyrka vid Nils Ferlins torg mellan Orgelpipan 4 och 5 samt byggnadernas låga skala som skapar kontakt mellan gatan och kyrkan.
- Områdets någorlunda enhetliga skala som skapar en samstämmighet i stadsrummet och respekterar stadens karaktäristiska siluett.
- Samtliga siktlinjer till Hötorgsskraporna och Klara kyrka som i egenskap av orienteringspunker har en betydelsefull roll i stadsrummet. Siktlinjen från Klarabergsgatan till Kungsholmen, siktlinjen från Vasagatan till Riddarholmen, siktlinjen från Klarabergsviadukten till Sergels torg och siktlinjen från Centralbron till Norra bantorget.

Arkitektur

- Bebyggelsens funktioner som traditionellt sett är knutna till städers mest centrala delar. Blandningen av kontor, kommersiella verksamheter och kultur. Vasagatans långa tradition som ”hotellgata”.
- Klara kyrka med omgivande kyrkogård som bevarar minnet av medeltidens och 1500-talets stad. Även den ålderdomliga bebyggelsen i Klockaren 1 och Klockstället 2 som ingår sammanhanget kring kyrkan.
- Bebyggelse som uppfördes under 1800-talets andra hälft och vittnar om förskjutningen av stadens centrum från Gamla stan till Norrmalm. Däribland byggnadsminnena Centralstationen och Centralposthuset.
- Områdets tidiga modernistiska bebyggelse från 1930-talet som beskriver början på Citys stora omdaning. Bland byggnaderna märks det gamla Postgirot och före detta Bredenbergs varuhus på Mäster Samuelsgatan samt Esselte-huset på Vasagatan.
- Ensemblen av modernistiska byggnader längs Klarabergsgatan och vid Sergels torg i vilken Orgelpipan 7 ingår. Bebyggelsen har kulturhistoriskt värde, dels i egenskap av enskilda välgestaltade prestigebyggnader, ritade av framstående arkitekter men även som en samplanerad, intakt helhetsmiljö från tiden kring 1960. Hotell Continental bryter gatans enhetliga uttryck men har ett visst kontinuitetsvärde i egenskap av att byggnaden är det tredje Hotell Continental på samma plats.
- Det tidstypiska modernistiska fasaduttrycket som återkommer hos majoriteten av byggnaderna i utredningsområdet: långsträckta, kvartersstora volymer, kubiska former, repetitiva fönsterband som ger byggnaderna en vertikal respektive horisontell accent, rakt avslutade tak och i vissa fall indragna takvåningar, fasadmaterial av sten och tegel, slutna fasadliv och anonyma bottenvåningar. Fasadernas dämpade färgskala som kulörmässigt förhåller sig till varandra.
- Det postmoderna City som delvis karaktäriseras av infill-arkitektur och delvis av byggnader med tydlig 1980-talsprägel. Däribland Hotell Royal Viking och World Trade Center som utmärker sig i stadsrummet.

Inkom till Stockholms stadsbyggnadskontor - 2020-03-10, Dnr 2017-02605

Stadsbilden

Analys av riksintresset

Nedan listas uttryck för riksintresset som relaterar till stadsbilden från de långa vyerna. Uttrycken är direkta citat ur riksintressebeskrivningen. I nästa avsnitt preciseras de kulturhistoria värden som riksintresset ger uttryck för.

Uttryck för Riksintresset Stockholms stad med Djurgården

1. Kungliga miljöer, byggnader för rikets och länets förvaltning, kulturinstitutioner och annan bebyggelse som sammanhänger med funktionerna som huvudstad och länsstad.

2. Kyrkor på malmarna, som genom läge, namn och till en del murverk bevarar minnet av medeltidens och 1500-talets stad.

3. 1600-talets starkt expansiva stad, med stadsplanestruktur, de offentliga rummen och bebyggelsen.

4. Det stora reglerings- och utbyggnadsområdet på malmarna, med planstruktur, kyrkor, offentliga byggnader och bostäder.

5. Områden med stenhus från 1600-, 1700- och första delen av 1800-talet, både för aristokratin, den nya klassen av rika borgare och för ett lägre borgerligt skikt - stadspalats, malmgårdar, borgargårdar samt även äldre parker och inslag av grönska.

6. Det sena 1800-talets stadsbyggande med esplanadsystemet och gator av olika bredd och karaktär, och byggnader i bestämda hushöjder.

7. Uttryck för det moderna välfärdssamhället och dess stadsbyggande, så som Gärdet, Slussen och Hötorgscity.

8. Kontor, bankpalats, försäkringsbolag, varuhus och andra handelns och näringslivets byggnader.

9. Fronten mot vattenrummen och Stockholms inlopp, både från Saltsjön och Mälaren. Vyerna från viktiga utsiktspunkter, blickfång, kontakten med vattnet.

10. De tydligt avläsbara "årsringarna" i stadsväxten

11. Stadssiluetten med den begränsade hushöjden där i stort sett bara kyrktornen och offentliga byggnader tillåtits höja sig över mängden.

Precisering av kulturhistoriska värden

1. Stockholm som huvudstad och administrativt centrum med kungliga miljöer representeras av Rosenbad där bland annat regeringskansli och flera departement ryms, Kungliga konstakademien och Kungliga operan.

2. Klara kyrka som har en dominerande roll i samtliga vyer är i sina äldsta delar ett vittnesbörd från medeltiden.

3. Den stadsplan som omsattes på Norrmalm på 1640-talet är den som stora delar av utredningsområdet präglas av än idag. Exempel på gatusträckningar som tillkom på 1600-talet är Vattugatan, Klara kyrkogator och Klarabergsgatan.

4. Den stora gatureglering och uppförandet av anspråksfulla adelspalatsen var ett uttryck för Sveriges stormakt och ett resultat av Stockholms nya funktion som huvudstad. Bland 1600-talets prestigebyggnader utmärker sig bland annat Kungliga Konstakademien, tidigare Sparreska palatset som ursprungligen uppfördes år 1671. Ett annat exempel är Wrangelska palatset på Riddarholmen som numera disponeras av Svea hovrätt.

5. Nedre Norrmalm har historiskt sett präglats av Stormaktstidens adelspalats. Idag återstår Arvfurstens palats, Adelcrantzka palatset, Paulinska huset och Sparreska palatset som genomgick en kraftig förändring vid sekelskiftet 1900 då det byggdes om för Kungliga Konstakademien.

6. Vasagatan är ett tydligt exempel på 1800-talets stadsbyggande och utgör ett representativt exempel på en av stadens esplanader med byggnader i bestämd hushöjd. Hushöjderna har på senare tid kommit att bli allt mer varierade vilket påverkar gatans historiska läsbarhet.

7. Det moderna city utgör en stark symbol för det moderna välfärdssamhället och dess stadsbyggande. I vyn är det moderna City närvarande, särskilt genom Vasagatans storskaliga byggnader och genom Hötorgsskraporna som har stor betydelse för stadens siluett. Orgelpipan utgör en anonym representant som på långt håll bidrar till att skapa ett sammanhållet tema vad gäller färg, formspråk och takfotshöjd på Vasagatan.

8. Centralpalatset och Rosenbad är två exempel på kontorshus för det tidiga 1900-talets bankväsende och näringsliv. Mer sentida exempel är Esselte-huset,

Inkom till Stockholms stadsbyggnadskontor - 2020-03-10, Dnr 2017-02605

Hötorgsskraporna, Orgelpipan 7, World Trade Center, Stockholm Waterfront och de många hotell som präglar Vasagatan.

9. Stadsfrontens bebyggelse följer landskapet på ett tydligt sätt och fronten vid vattenrummet har utnyttjats för att framhäva flera av stadens mest betydelsefulla byggnader. Mellan Tegelbacken och Riddarholmen visar vyerna hur Riddarfjärden övergår i Norrström. Vyn från Skinnarviksberget, som är en del av Södermalms östvästliga förkastningsbrant, har länge använts som en utsiktspunkt.

10. Vyerna beskriver en kontrastrik stad med många årsringar. På Nedre Norrmalm är mötet mellan det moderna City och den äldre staden påtaglig. Exempel på det är mötet mellan Vasagatans modernistiska fasader som kontrasterar mot Centralstationen och de äldre byggnaderna vid Tegelbacken. Andra nämnvärda exempel är Hötorgsskraporna och Klara kyrka som beskriver två vitt skilda delar av Stockholms historia.

11. Stadshuset, Klara kyrka, Johannes kyrka, Engelbrekts kyrka och Hedvig Eleonora kyrka höjer sig över mängden. Utöver kyrkorna och stadshuset utmärker sig Stockholm Waterfront, Hotell Continental och Hötorgsskraporna som dominerande accenter. De sistnämnda byggnaderna beskriver en sentida trend, att uppföra högresta märkesbyggnader i stadens centrala delar.

Inkom till Stockholms stadsbyggnadskontor - 2020-03-10, Dnr 2017-02605

7. TILLVARATA OCH UTVECKLA

Framtida förändringar bör analyseras hur de påverkar byggnadens, det nära stadsrummets och riksintressets kulturhistoriska värden. Nedan listas i prioritering vad som bör beaktas och vad som är möjligt att utveckla eller ändra sett ur ett bevarandeperspektiv.

Stadsbilden (Riksintresset)

- Till- och påbyggnader ska studeras så att de inte utgör ett allt för dominerande inslag i stadsbilden, inte täpper till djupseendet i siluetten, inte konkurrerar med områdets dominerande accenter eller att utpekade siktlinjer av betydelse för riksintresset bryts.
- Byggnaden bör fortsättningsvis inordna sig i den skala, kulör och takfotshöjd som präglar det modernistiska byggnadsbeståndet på Vasagatan.

Det nära stadsrummet

- Befintlig takfotshöjd bibehålls på nuvarande byggnadsvolym, men indragen påbyggnad bedöms som möjlig.
- Byggnadens nedtonade roll i det nära stadsrummet och dess relation till Åhléns city beaktas vid omgestaltning.
- Nya till- och påbyggnaders inverkan på nuvarande dominerande accenter, siktlinjer och fronter samt på den befintliga planstrukturen, som byggnadens relation till huvudstråk, bakgator och platsbildningar ska noga studeras för att undvika förvanskning av det nära stadsrummet.

Orgelpipan 7

- Fasadernas övre del (över bottenvåningarna) bibehålls så långt som möjligt. I första hand det befintliga fasadmaterialet liksom utskjutande fönsterpartier med bröstningar av rött glas. Om tilläggsisolering krävs bör fasadernas huvudsakliga uttryck bibehålls antingen genom demontering och återmontering av befintlig chamottesten och nya fönsterpartier så lika som de befintliga som möjligt. Alternativt med nytt fasadmaterial med liknande uttryck som chamottestenen. Den repetitiva fönsterplaceringen i vertikala band bör bibehållas. Även det kopparklädda takfotskrönet bör bibehållas i sitt nuvarande utseende och läge.
- Bottenvåningarnas butiksfasader kan ändras i detaljer, indelningen och material men framgent vara butiksentréer, skyltfönster och kontorsentréer samt lastintag.
- Terrass mot Mäster Samuelsgatan bör bibehållas men kan byggas in för att bli ett inomhusrum. Ny fasad framför terrass bör avvika från fasaden i övrigt genom avvikande material eller som en utskjutande volym. Putsade fasader mot terrass kan ändras i sitt uttryck, särskilt om terrassen byggs in.
- Takmaterial på befintligt tak som ej syns från gatunivå kan ändras.
- Påbyggnad som är indragen från takfotskanten bedöms som möjlig. Påbyggnad bör harmoniera med de befintliga fasadernas uttryck men kan ha avvikande material.

Inkom till Stockholms stadsbyggnadskontor - 2020-03-10, Dnr 2017-02605